

Հայկական գիտահետազոտական հանգույց Armenian Research & Academic Repository

Սույն աշխատանքն արտոնագրված է «Ստեղծագործական համայնքներ
ոչ առևտրային իրավասություն 3.0» արտոնագրով

**This work is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial
3.0 Unported (CC BY-NC 3.0) license.**

Դու կարող ես.

պատճենել և տարածել նյութը ցանկացած ձևաչափով կամ կրիչով
ձևափոխել կամ օգտագործել առկա նյութը ստեղծելու համար նորը

You are free to:

Share — copy and redistribute the material in any medium or format

Adapt — remix, transform, and build upon the material

ՊԱՆՏՈՆԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԻՒՆՔ

Ազգային Պատրիարքարանի

ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԻՒՆՔ
ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ԲԱՅՈՒՄ 1884 ԱՄԻՆ

ՆԻՍՏ Ե.

22 ՅՈՒՆԻՍ 1884

Կ. ՊՈԼԵՍ

ՏԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ Մ. Կ. ՍՍՐԸՍԱՆ

1884

ԴԻԻԱՆԳ ԱՋԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎՈՅ

ԱՍՅՐ ԴԻԻԱՆ

Տիգրան Լ.Ֆէնտի Եռասուֆեան	Ա. Արեւոյե
Քրիստոսաուր » Ղազարոսեան	Բ. »
Յովհաննէս » Թորոսեան	Գ. »
Յովհաննէս » Արշակունի	Ա. Արեւոյե
Յակոբ » Պօլիակեան	Բ. »

Ձեռնասուբեան Գիւան

Մատթէոս Եսկ. Իզմիրլեան Արեւոյե
 Գարեգին Վրդ. Թաթարեան
 Մարկոս Լ.Ֆէնտի Ազարէզեանց

Դաստիարակութեան Գիւան

Ռէթէոս Լ.Ֆ. Պէրպէրեան Արեւոյե
 Գէորգ » Ապտուլլահ
 Միքայէլ » Մամիկոնեան

Կայտածոց Գիւան

Քրիստոս. Լ.Ֆ. Ղազարոսեան Արեւոյե
 Յակոբ » Եէմէնիճեան
 Պօղոս » Թորգոմեան

Համարակալութեան Գիւան

Կորապետ Լ.Ֆ. Սըլաճեան Արեւոյե
 Մկրտիչ » Ճանրմեան
 Գառնիկ » Յովակիմեան

Յարաբերութեան Գիւան

Յովհաննէս Լ.Ֆ. Թորոսեան Արեւոյե
 Ռուբէն » Պուլկուբեան
 Վիլէն » Օրմանեան

Իրասուբեան Գիւան

Յովհաննէս ՔՆՅ. Մկրեան
 Յակոբ Լ.Ֆէնտի Արշակ
 Գարրիէլ » Նորատունկեան

Նախանեմուբեան Գիւան

Մինաս Լ.Ֆէնտի Չերաղ Արեւոյե
 Յովհաննէս » Արշակունի
 Նշան » Պօյաճեան

Իմբագրութեան Գիւան

Հաբարձուր Լ.Ֆէնտի Ալաճաճեան
 Յակոբ » Գուրգէն
 Կորապետ » Խ. Թիւճեան

վաւերացնել այս ընտրութիւնը, պատրաստ եմ սիրով և յօժարութեամբ կատարել իմ վրաս դրուած պարտականութիւններն :

Հաճեցէք, Կերասպախւ Տէր, ընդունել խորին մեծարանաց հաւատարմքն :

Արփիար Արփիարեան

12 Յունիս 1884

Կ. Պօլիս

(Յե՛ր ընդհանրա՛ն)

ԳՈՒՐԳԵՆ Յ. ԷՅԹ. — Իրու է թէ Բաղշի երեսօտխանական ընտրութեան տեղեկագիրն սակայն առաջ ժողովոյ ներկայացուած էր, սակայն ի նմա ստորուանկեալ ինչ ինչ օրինական թերութեանց պատճառաւ վերադարձուած էր առ Վարչութիւն յ'ազգութիւն : Սակայն, չեմ յիշեր թէ ո՞րք էին այդ թերութիւններն, և կը խնդրեմ Գիտնէն յիշեցնել մեզ զայն :

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ԷՅԹ. — Եղեղութիւնն սոյ է : Ասկէց առաջ թէ և այդ տեղեկագիրն ժողովոյ ներկայացուած, սակայն նշանակուած չ'իինելով Բաղշի Գաւառական ժողովոյ անդամոց ճիշդ թիւն, վերադարձուած էր առ Վարչութիւն : Այսօր տեղեկագիրն այդ թերին ամբողջացած լինելով կրկին մեզ կը ներկայանայ, որ կրնայ վաւերել ժողովոյ, եթէ ուրիշ զխտորութիւն չ'ունի :

ՉԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Բ ԷՅԹ. — (Իբր նախորդ Իրանի Ատենայետ) Անցեալ շրջանին մէջ էր որ այդ տեղեկագիրն մեզ եկաւ, սակայն որոշ նշանակուած չ'իինելով, ո՛չ Գաւառական ժողովոյ նախադաշին պաշտօնն և ո՛չ ալ անդամոց ճիշդ թիւն, հարկ եղաւ սոյն թերութիւններն ամբողջացնել տալու համար վերադարձնել Վարչութեան : Այսօր քանի որ հա-

մաձայն ժողովոյ որոշման՝ թերին լրացած է, ըսել է կատարեալ է :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՅԹ. — Եւ ոչ իսկ սէտք կայ նախորդ տեղեկագիրն թերութիւնքն այժմ խնդիր ընել սատ : Այսօր ժողովս իւր սուջեունի ստ չլրացած տեղեկագիրն և պէտք է վաւերացնել զայն :

ԳՈՒՐԳԵՆ Յ. ԷՅԹ. — Ես ո՛չ ընտրելոյն արժանեաց վրայ զխտորութիւն ունիմ և ո՛չ ալ ուրիշ նկատումներով է որ կը խօսիմ :

Մենք յանձնարարած էինք Վարչութեան որ հրահանգ տայ Բաղշի Գաւառական ժողովոյն իւր տեղեկագիրն սոյ ինչ կամ այն ինչ թերութիւններն ճշդել և ըստ այնմ վերադարձնել զայն մեզ : Սակայն Գաւառական ժողովն փոխանակ մեր արտումն գործադրելու, վերստին ընտրութեան ձեւնարկեր է : Կրնար ըլլալ որ այս նոր ընտրութեան պահուն՝ փոխանակ նախորդ ընտրեալին, միայն որ ընտրուէր, որով թէ նախային ընտրեալ երեսօտանին զրկանք մը եղած կը լինէր և թէ մեր որոշման հակառակ գործ մը կատարուած :

ՓԱՒԵՆՈՍԵԱՆ Ռ. ԷՅԹ. — Կը կրկնեմ Գաւառէն էֆէնտիի զխտորութիւններն :

ԱՍԵՆԱՊԵՏ Տ. ԷՅԹ. — Եթէ սոյն տեղեկագիրն վրայ ուրիշ զխտորութիւն ունեցող չ'կայ, ժողովոյէ բռնէին պիտի ենթարկեմ զայն :

Ո՛չ որ յերեսօտանաց խօսք ուզելով, Ատենայետ էֆէնտիի կը զնէ, Բաղշի երեսօտանական ընտրութեան օրինաւորութիւնն որ կը ՆՊՈՒՆՈՒԻ միաձայնութեամբ :

Հետեւաբար Ատենայետ էֆէնտի Բաղշի Գաւառէն աղգային երեսօտան կը ՀՂՌԵԱԿԷ :

Արփիար էֆէնտի Արփիարեան

Սոյն բուհարիութեան մէջ ձեռնպահ կը մնան Արշակունի Յովհաննէս և Պէրպէրեան Ռէթէնս էֆէնտիք :

5.

Հարցագիր Նիկողոս էֆ. Թիւլպէնտճեանի

Ատենապետ էֆէնտի Ժողովին կը հարարդէ Թիւլպէնտճեան Նիկողոս էֆէնտիի կողմանէ ներկայացեալ հետեւեալ հարցազիրն :

Հարցազիր

Առ Ազգ. Կեդր. Վարչութիւն .

Ստոյգ է որ՝ Ամենայն Հայոց Հայրապետի ընտրութեան առթիւ և յայդմ միջոցի՝ Վանայ, Մշոյ, Բաղէշի՝ Երզնէայի, Տրապիզոնի, վերջապէս մի քանի Գաւառաց հայ ժողովրդեան կողմանէ պաշտօնական մարմինք և կամ մասնաւոր պատուիրակք դրաւոր թէ հեռադրաւ ուղղակի հաղորդակցութիւն և յարաբերութիւն ունեցեր են Էջմիածնայ Սինօքին և Համագումար ընտրողական ժողովոյ հետ :

Եթէ ստոյգ է՝ ո՞վ իրաւունք և արտօնութիւն տուեր է յիշեալ գաւառաց կաթողիկոսական ընտրութեան խնդրոյն մէջ ուղղակի յարաբերութեան և հաղորդակցութեան մէջ մտնել օտար երկրի մը պաշտօնական մարմնոց հետ, յարաբերութիւն մը՝ որ մեր Ազգային Սահմանադրութեան օրինաց դժած շաղէն յայտնի խոտորում և զարտուղութիւն

մ'է, յարաբերութիւնք՝ յորս օտար Տէրութեանց պաշտօնակատարք և Հիւպատոսք իսկ առիթ ունեցած են իւրեանց յատուկ դերը կատարելու :

Մասնաւորապէս փախաբքի է դիտնալ թէ կաթողիկոսական ընտրութեան խնդրոյ առթիւ օտարասահման պաշտօնական մարմնոց հետ Թուրքիոյ մի քանի հայ Առաջնորդական վիճակաց պաշտօնական մարմնոց ունեցած սոյն օրինակ ապօրէն յարաբերութիւններն ի՞նչ կերպիւր և տեսութեամբ նկատած է Ազգ. Կեդր. Պատկառելի Վարչութիւնն, և ի՞նչ միջոցներ ձեռք առած է յայդպիսի օրինազանցութիւնը արգելելու համար :

Ազգային Երեսփոխան

Նիկողոս Մ. Թիւլպէնտճեան

22 Յունիս 1884

Կ. Պոլիս

Ժողովն առաջարկութեամբ Դիւանի ԿՈՐՈՆէ սոյն հարցազիրն ՅԳԽԼ առ Վարչութիւն ի նիստատունն :

6.

Հարցումն Յ. Գուրգէն էֆ. ի ի մասին բացակայութեան Երեսփոխանաց Եւ ժանօրոքիւնք ի դիւանէ Յ. Մերեմ — Գուրի էֆէնտիի Երեսփոխանական խնդրոց առթիւ :

ԳՈՒՐԳԷՆ Յ. ԷՖ. — Կաթողիկոսական ընտրութեան վերջին նիստն ի վեր կը տեսնեմ թէ ժողովն նուազ անգամներով ի նիստ կը գումարի : Կան կարգ մը Երեսփոխանք, զորս յականէ յանուանէ չ'եմ ուղեր յիշել, որ Կ-Յ բացակայութիւն ունեցած են յաջորդաբար . կարծես թէ Կաթողիկոսական

խնդիրը վերջացած լինելով, այլ ևս հարկ և պէտք չկայ իրենց՝ ժողովցի սովորական նիստերուն ներկայ գտնուիլ: Ձեզ գիտեր թէ այսպիսեաց համար մեր ներքին կանոնադրի ստրամադրութիւնը ի գործ դրուած են թէ ոչ: Եթէ ց'արդ չեն դրուած, առ այս Գիւսնին ուշադրութիւն կը հրաւիրեմ և կ'առաջարկեմ որ այդ երեսփոխանաց մի ցուցովն պատրաստելով ժողովոյս յառաջիկայ նստին ներկայել բարեհաճի:

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ԷՃ. — Ժողովոյս նոր շրջանէն Գ. բացակայութիւն ունեցող երեսփոխանաց մի ցուցակն սրատրուտած է Գիւսնան, զոր պիտի ներկայէ Ձեզ յ'աւարտ նստին ինչպէս նաեւ Գ. բացակայից անուանքն, որոց մասնաւոր հոշնագիր պիտի յղուի յաջորդ նստին համար: Թթէ մեր պաշտօնակիցք բիշ մը համերբութիւն ունենան, վերջով պիտի տեսնեն թէ Գիւսնան փոյթ կ'ընէ չարժիլ իւր սրաշտօնին բնութեան համաձայն:

ԱԼԻԲՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՃ. — Կան նաեւ երեսփոխաններ ալ որոց անուանն առջև միայն Բ. գիրն դրուած է. չեմ գիտեր թէ այս Բ. բանի՞րորդ բացակայութիւն կը նշանակէ, վաստն զի կան կարգ մը երեսփոխաններ որք երկար ժամանակէ ՚ի վեր բացակայ լինելով հանդերձ, դարձեալ լոկ բացակայ նշանակած են:

ԱՍԵՆԱԳՊԻՐ ԷՃ. — Ալիբանեան Էֆէնտիի դիտողութեան ՚ի պատասխան, կուգամ յայտնել թէ՛ ըստ օրինի, բոցման նստին մէջ երեսփոխանաց նախորդ շրջանէն ունեցած բացակայութիւնքն կը ջնջուին, և անորք որ նախորդ շրջանէն 3-4 բացակայութիւն ունեցած են, առաջի նիստէն սկսեալ իրր առաջին բացակայ կը նկատուին:

Այս առթիւ հարկ կը համարիմ յայտնել նաեւ թէ՛ մեր մէջ կան երեսփոխաններ ալ, որք նստի բացումէն առաջ, վերը Մատենա-

դարան եղնելով ներկայութեան Տետրին մէջ իրենց անունն կ'ստորագրեն ու կը մեկնին, խոյս տալու համար Գ. բացակայութենէ՛, ինչպէս որ ըրած էէ Թորոյմեան Պօղոս Էֆէնտին, որ մէկ օր առաջ եկած և իւր անունն ստորագրած է ներկայութեան Տուճարին մէջ: Թէ ևս Ատենադպրութեան իրաւամբ ջնջել տուի այդ անունն, նկատելով զայն մի զեղծում:

Իսրերադաբար այս պատգամն մեր ուշադրութենէն չը վրիպեցաւ այս անգամ և կրցանք ճշդել ուրեմն կրնանք հետևեցնել թէ ուրիշ անգամներ ալ պատահած ըլլան այս կարգի անտեղութիւններ, որոց պատասխանատուութիւնը արդի Գիւսնան վրայ ծանրացնել արժար չէ:

ԱՍԵՆԱՊԵՏ ԷՃ. — Օրակարգի երկրորդ խնդրոյն չ'անցած, կուգամ յայտնել թէ նախորդ նստի մէջ, Մէրեէմ-Գուլի Էֆէնտիի երեսփոխանական խնդրոյն մասին ևս ժողովոյց կողմանէ Գիւսնան եղած յանձնարարութեան համետ, հարկ եղած զնուութիւնն կատարուած է: Մէրեէմ-Գուլի Էֆէնտի նախընթաց շրջանին մէջ իւր երեսփոխանական պաշտօնէն հրատարական տուած է, որ իր թիւրիւրիանցութեան արդիւնք՝ ժողովոյ մերժելով զայն, վերստին հրաւիրեք է զնա ի պաշտօն: Իսկ Մերեէմ-Գուլի Էֆէնտի յայտներ է թէ երբ նոյն շրջանի Ատենադպրութիւնը լոյս տեսնեն, յայնժամ պիտի հաստատուի թէ իւր հրատարական թիւրիւրիանցութեան արդիւնք է թէ ոչ: Ահա ինչդիրն այս վիճակին մէջ լինելով և միանգամայն նոյն շրջանի Ատենադպրութիւնը հրատարակուած, սակոյն և այնպէս Մէրեէմ-Գուլի Էֆէնտի ոչ իւր պաշտօնը շարունակած է և ոչ ալ իւր հրատարականին վրայ պնդած: Առտի եթէ ժողովոյց պատշաճ կը դատի կրնայ յանձնարարել Գիւսնան, որ պատշաճ եղած եղանակաւ բանակցելով Մերեէմ-Գուլի Էֆէնտիի հետ, հրաւիրէ զինքը համակերպիլ ժողովոյս Կամոյց և վերստանձնել իւր երեսփոխանական պաշտօնը:

Ժողովը համակերպելով Ատենապետ Է. ֆէնտիի առաջարկութեան, ըստ այնմ կը յանձնէ Մայր-Գիւանին վերադին հրաւիրել զՄերեէմ-Գուլի Յարութիւն էֆէնտի յաթու երեսփոխանական :

7

Հաշուեցոյց 1883-84 ամաց ողգային կեդրոնական սնտուկի եւ Տեղեկագիր վարչութեան :

Կեդրոնական սնտուկի 1883-84 ամաց Հաշուեցուցական հանդերձ վարչական պաշտօնագրով աւանդուած լինելով Մայր-Գիւանին, Ատենապետ էֆէնտիի հրաւիրանօք Ատենապարկ էֆէնտի կ'ընթեռնու գոյնս :

Վսեմափայլ Ատենապետ էֆէնտի Ազգ. Երեսփոխանական Ժողովոյ .

Ազգային վարչութեան Տնտեսական Խորհուրդն ներկայացուցած լինելով կեդր. սնտուկինախորդ 83-84 սահմանադրական տարւոյ Հաշուեցոյցն, Բազմ. Ժողովն կը փութայ Պատ. Ժողովոյդ հաղորդել զայն իւր յարակից տեղեկագրով, որ պէտք եղած բացառութիւններն կը պարունակէ :

Մնամբ յարգանօք

Ի դիմաց Ազգ. վարչ. Բազմ. Ժողովոյ Ատենապետ Ս. Մարտիանի

21 Յունիս 1884

Կ. Պոլիս

Ամենապատիւ Սրբազան Պատրիարք Հայր Նախագահ Ազգ. Բազմ. Ժողովոյ .

Ազգային վարչութեան Տնտես. Խորհուրդն իւր սահմանադրական պարտաւորութեան համաձայն կը փութայ ահաւորիկ կեդր. սնտուկին նախորդ 1883

—1884 տարւոյ Հաշուեցոյցն ներկայել Պատ. Ժողովոյդ, ինչպէս մատուցած է արդէն ներկայ տարւոյ Ելմտացոյցն :

Սոյն հաշուեցոյցին առաջին մասէն կը տեսնուի որ, 1882-83 Սահմանադրական տարւոյն վերջն, կեդր. սնտուկըն ունեցած էր 363,702, 35 դուրուշ պարտք եւ 1.107,437, 20 դուրուշ պահանջ, որմէ 743 734, 35 դուրուշ յաւելեալ շահ մը յառաջ կուգար. իսկ նախընթաց 83-84 տարւոյ մէջ հասոյթ կերելի 471,640 87 1/2 դրշ. եւ 434.797 37 1/2 ծախք, որով կը գոյանայ դարձեալ 36,843. 75 դրշ, յաւելեալ շահ մը, որ բարգուելով նախորդ 82-83 տարւոյ յաւելեալ շահուց գումարին վրայ կը կազմէ 780 578, 35 դուրուշ :

Այլ սակայն էապէս կեդր. սնտուկին վիճակն տարբեր է ասկէ, ինչպէս ցոյց կուտայ հաշուեցոյցին գումարը, եւ փոխանակ նուազեալ տեսնուելու ներկայ տարւոյ պարտուց գումարն, աւելի ստուարացած եւ յանգած է 382,960 47 1/2 դուրուշ, նոյն շրջանի հասոյթներն եւ զլրաւորարար մուգաթայ եւ քանչէր անուն տուրքերն ամբողջովին չը կրնալ գանձուելուն պատճառաւ :

Տնտեսական Խորհուրդն Պատ. Ժողովոյդ ուշադրութիւնը կը հրաւիրէ այս պարտուց վիճակին վրայ, վասն զի պարտուց գումարին 153,783 72 1/2 դրշն կը բաղկանայ հին տարիներէ մնացորդ պարտքերէ, որք մեծ մասամբ անուանական են եւ ջնջելի, իսկ մնացեալ 220. 176 75 դրշ. վճարելի պարտուց գումար մ'է, եւ այս գումարին 22,093 75 դրշ. անցեալ տարւոյ մէջ յաւելցած է, եւ եթէ կեդր. սնտուկին մուգաթայի 473,426

զրշի. պահանջքն՝ որոյ 385,776 զրշն նախորդ տարիներէ և 87,650 զրշն անցեալ տարւոյ մէջ գոյացեալ է, դէթ կիսովին գանձուէր, այս պարտքը գոյութիւն չ'պիտի առնուր:

Բաց 'ի սոյն պահանջքի գումարէն, քանչէլէրի տրոց հաշուէն մայրաքաղաքիս թաղերէն 56,047 1/2 զրշի, քանակութեամբ պահանջք մ'ալ կայ, որոյ 37,150 զրշն, հին տարիներու, և 15,497 1/2 զրշն, անցեալ տարւոյ մէջ գոյացեալ է:

Հաշուեցոյցին մէջ կը տեսնուի նաև 629 355 զրշն. հին տարիներէ մնացորդ պահանջից ստուար գումար մը, որ ինչպէս նախորդ Տնտես. Խորհուրդներն դիտել տուած են բազմիցս, մեծ մասամբ փտուն են, և այսպէս պիտի ըլլայ նաև վերոյնշանակեալ մուգաթայ և քանչէլէր անուն տուրքերէն գոյացեալ մեծաքանակ պահանջքն, եթէ անոնց գանձմանը մասին զօրաւորագոյն միջոցներ 'ի գործ չ'դրուին:

Այս վիճակն էր հաւաստիկ, որ պարտաւորեց զԽորհուրդս կեդր. սնտուկի ներկայ տարւոյ ելմտից մասակարարութեան մէջ խնայողութիւններ 'ի գործ դնել, և այս սկզբամբ պատրաստել ելմտացոյցն, որ բնականաբար կը տարբերէր նախորդ տարիներուն համոր պատրաստուած ելմտացոյցերէն:

Ոչ նուազ կարեւորութիւն առած էր Ազգային ուղղակի տրոց խնդիրն ալ, որոյ նկատմամբ վերջին անգամ Երես. փոխմանական Ժողովոյ կողմէ քուէարկեալ կանոնագիրն գործադրութեան դրնելու և Ազգային տրոց հաւաքումն ըն-

դարձակելու համար թէեւ անդրդուելի յարատեւութեամբ ամեն ջանք 'ի գործ դրուած, Պատրիարքարանի կողմէ Թաղ. Խորհրդոց ամեն դիւրութիւն ընծայուած և կարեւոր եղած հրահանգներն հաղորդուած էին, սակայն Տնտես. Խորհուրդներն չ'գտան թաղերէն այն օժանդակութիւնն. որու կարօտ էր տրոց կանոնագրին գործադրութիւնն, և քառամեայ երկար միջոցի մէջ հազիւ 6 թաղեր կրցան աւարտել իրենց աշխատութիւններն, և այն ալ այնպիսի բաշխման թերի ցուցակներ ներկայացնելով, ուր տրոց բաժիններն նախկին տրոց հետեւեալ դադմամբ նուազագոյն քանակութեամբ և անհաւասար համեմատութեամբ սահմանուած էին 'ի վնաս կեդր. սնտուկին, իսկ մնացեալ թաղական Խորհուրդներն և ոչ իսկ կրցին ձեռնարկել 'ի գործ, և այսպէս ոչ հին դրութեամբ տրոց հաւաքումը կրցաւ կատարուիլ և ոչ կանոնագիրը կարելի եղաւ գործադրութեան դնել, որով կեդր. սնտուկը զրկուեցաւ ներկայ տարւոյ հատոյթէն և սաստկացաւ իւր դրամական անձկութիւնն, վասն զի 'ի հաշիւ անցեալ տարւոյ 3,045 զրշի. գումար մը միայն հաւաքուած էր թաղերուն ձեռամբ:

Հետեւաբար Տնտես. Խորհուրդս չ'էր կրնար աւելի գումար մը ենթադրել իւր ելմտացոյցին մէջ, վասն զի խախտած էր դասնձման եղանակն, և հաւանական գումար մը ենթադրելով անցուցուց ելմտացոյցին մէջ, միւս կողմէ հաւանութեամբ Պատ. Ժողովոյդ դադրեցուց տրոց կանոնագրին գործադրութիւնը և ըստ առաջնոյն սկսաւ շարունակել տրոց հաւաքումն ներկայ 1883—84

տարիէն եւս , ցնոր անօրէնութիւն , ինչպէս գանձուած էր արդէն Տրոց կանոնագրին գործադրութեան թուակէնէն յետոյ երեք տարիներ ,

Խորհուրդս այս րացադրութիւններն աալով հարկ կը համարի առաջարկել նաեւ որ , յառաջիկայ տարւոյ մէջ եւս կեդր. տուրքն հին դրութեամբ գանձուելու արտօնութիւն չնորհուի , նկատելով որ հակառակ Ազգ. Վարչութեան ջանից և բազմաթիւ փորձերուն տակաւին ժամանակի մը համար կարելի չլիտի լինի տրոց կանոնագրին անթերի գործադրութիւնը տեսնել , և ինչպէս փորձով տեսնուեցաւ , մեծապէս վնասակար պիտի ըլլայ զայն գործադրելու յուսով յառաջիկայ տարւոյ մէջ խախտել տրոց գանձումն ըստ հին դրութեան , և նոյն կանոնագիրը գործադրութեան զընել առանց կարեւոր եղած բարեփոխումներն սահմանելու , բարեփոխմունքորոց նպատակը պիտի ըլլայ կանոնագրին գործադրութիւնն և արդիւնքն ապահովել , և զորս սահմանելու համար թէև թաղ. Խորհուրդներն հրաւիրուած են յատուկ շրջաբերականաւ իրենց գլխուղութիւններն և կարծիք ներկայացնելու , սակայն դեռ պատասխաններն չեն հասած , և հետեւաբար հարկ չէ ըսել թէ , յառաջիկայ տարիները բաւական չլիտի լինին լրացնելու համար գործն , և երբ տրոց հաւաքումը վերստին դադրի , կեդրոնական մատուկին դրամական նեղութիւնն աւելի պիտի սաստկանայ :

Մնամբ որդիական յարգանք

Դի գիմայ Տնտես. Խորհրդոյ

Ատենաղպիր Վ. Ատենապետ

Մ. Չօպանեան Յ. Եհմեթիմեան

19 Յունիս 1884

Կ. Պօլիս

(Եր. ընթերցան)

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. ԷՃ — Ինչպէս կը յիշէ

Ժողովք , նախորդ Տնտեսական խորհրդոյ օրով ևս երկու հաշուեցոյցեր ներկայացան ժողովոյ , որ ըստ օրինի յիշեց Համարակալութեան Դիւանին : Ուստի կ'առաջարկեմ որ ներկայացեալ այդ հաշուեցոյցն ևս , հանդերձ լր յարակից պաշտօնագրերովն յղեմք արդի Համարակալութեան Դիւանին , յանձնարարելով միանդամոյն որ իւր նախորդին քով եղած հաշուեցոյցահներն ևս ստանալով , հարկ եղած լինութիւննկատարէ և արդիւնքն տեղեկագրէ մեզ :

Ժողովն համակերպելով Ղազարոսեան Է. Ֆէնտիի սոյն առաջարկութեան , ըստ այնմ ներկայացեալ հաշուեցոյցն կը յղի առ Համարակալութեան Դիւանն 'ի բնութիւն և 'ի տեղեկադրութիւն :

Բ.

Շարունակութիւն վիճաբանութեան 'ի վերայ Ազգ. կեդր. ելմտացոյցի :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՃ. — Մեր այսօրուան Օրակարգի Բ. խնդիրն է , որպէս գիտէք , « Ղառանակութիւն վիճաբանութեան 'ի վերայ ելմտացոյցի » :

Խօսից կարգն նախընթաց նիստին կը շարունակուի , հետեւաբար առաջին խօսքն Չօպանեան էֆէնտիինն է :

ՁՊԱՆԵԱՆ Մ. ԷՃ. (Անդամ Տնտեսական խորհրդոյ) . — Անցեալ նստին ելմտացոյցի ստիւղ մեր Պատ. պաշտօնակից Փափակեան Ստեփան էֆէնտի դարձեալ իւր ձար

տասնական տաղանդն վայելցուց դատարարական թեման խնդրէն տարբ առնով և ամեն ճիշ թափեց կարծեցեցեալ համար թէ՛ արդի Տնտեսական Խորհուրդն եւս իւր նախորդին նման չուղէր դատարարական թեման դրամ տալ: Շատ սխալ է այս կարծիք և մեր մէջ չ'իյայ անձ մը որ կարենայ ժխտել դատարարական թեման կարեւորութիւնն:

Փախազեան էֆէնտի փոխանակ իւր սովորական պերճախօտութեամբն ողբեր և շանթեր արձակելու, աւելի լուկ'ըներ, եթէ գործնական ճամբայ մը ցոյց տար և ըսեր, թէ՛ ի՞նչ կերպիւ կարելի է առ այդ իրական դարման մը գտնել:

Վարչութեան կողմանէ ներկայացեալ այդ ողորմելի ելմտացոյցին մէջէն Գատարարական և Գաւառական այցելուայ համար դրամ յուսալ անկարելի է, ևս փորձով կրնամ ըսել Ձեզ դայդ:

Փախազեան էֆէնտի, ինքն ալ կը խտտովանի թէ 1878 ելմտացոյցը պատրաստուած պահուն, որ 500,000 դրուչի կը յանգեր և ոչ թէ ներկայ ելմտացոյցի նման 300,000 դրուչի, այդ երկու ճիւղերուն համար 50,000 ականորուչի գումարներ սահմանուած էին թէ՛ և, բայց և այնպէս՝ մի գումակ իսկ չ'վճարուեցաւ. ըսել է թէ նոյն առեմն ալ, յ'որում Պատրիարքարանի հատոթք զգալի կերպիւ առատ էին, չ'է կարելի եղած այդ սրուշեալ գումարներն վճարել Գատարարական թեման և Գաւառական այցելուայ: Որեմն ի՞նչպէս կարելի է գումարներ սահմանել այնպիսի ելմտացոյցի մը մէջ, որոյ ընդհանուր գումարն հազիւ իւր նախորդին կիսուն կը հասասար:

Փախազեան էֆէնտի յոյժ կը սխալի, երբ Պատրիարքարանի 25-30 տարի առաջ ունեցած վիճակն ներկային հետ բաղդատելու կեցնէ: Իրերն շատ իսկ փոխուած են: Բայց ես ալ իրեն հետ կընդունիմ որ Յանձնաժողով մը կազմով ուղղակի Ազգային ժողովոյ կողմանէ, բնեւեռ համար թէ գրուած զրեքն, եղած ծա-

խուց կը համարատարանեն թէ ոչ: Իսկ զատկ պաշտօնէից թեւոյն զեղջման տաաջարկին՝ զայդ իրագործել ուղեկն ներկայ դրովեան մէջ առ այժմ անկարելի կը թուի ինձ:

Արդ, սէտք է տրոյց հատարման մտին կատարեալ ազատութիւն տալ Վարչութեան, և եթէ իրօք ծառայութիւն մը մատուցանել կուզուի դատարարական թեման խնդրոյն և մըլում տալ անոր, սէտք է ազգէն տուրք առնու միջոցներուն վրայ դարձնենք մեր ուշադրութիւնն, յ'որով միայն կրնամ ակնկալել խնդրոյն նպատատուր լուծուիլն: Եւ նա ինձ համար դատարարական թեման բարեկամն է, որ փոխանակ խօսքով շատանալու իրական դարմաններ ցոյց կուտայ:

Ձեմ ուղեր Տեալք Երեւոթխանք, հասուց թից գանձման մտին մեր ունեցած ակարագղեցութեան վրայ խօսիլ և մանրամասնութեանց ինչեւ, այլ եթէ հարկ լինի, կրնամ Ձեզ բացադրով ինչներ տալ:

Այժմ ներեցէք որ մի քանի խօսք եւս ըսեմ Հատարարական թեման Գիւանի կողմանէ ներկայացեալ աւելեկողորին նկատմամբ:

Համարակալութեան Գիւանն կըսէ « Հաւատարարական թեմանն այդ երկու իրաւութեան նման ելմտացոյցներն քննելով, անոնց « մանրամասնութեանց մէջ հետեւեալ տարբերութիւնները կը գտնի »: Այլ պատասխանեմ թէ՛ որդի Տնտես. Խորհուրդն իւր շնած ելմտացոյցն՝ անցեալ տարույ մէջ եղած հատկոյ և ծախսոց վրայ շնած է և ոչ թէ ո'ր և է ելմտացոյցի հետ բաղդատելով, որ ըսելէ իրականութեան վրայ հիմնելով պատրաստած է:

ԹՈՐՈՍԵԱՆ Յ. ԷՃ. — (Ընդմիջելով) Չօպանեան էֆէնտի իւր սլաղը ելեւախօսան թէ ոչ իւր Տնտես. Խորհրդոյ անդամ կը խօսի:

ՉՕՂԱՆԵԱՆ Մ. ԷՃ. — (Պատասխանելով) Իւր Տնտեսական Խորհրդոյ անդամ կը խօսիմ:

(Շարունակելով) Համարակալութեան Գիւաննն կը ըսէ . « Ի՞նչու համար այժմեան Տնտես. Խորհ. « հուրդն բացարձեւ չնորհն չէ բրած թէ ի՞նչ « հիման վրայ կը զննէ այս տարբերութիւնն և « թէ մի և եոյն տարբուան մէջ ներկայացնել « սոյն երկու նշմանոյններուն հետաւթից բա- « տակութեան տարբերութիւնն ի՞նչ պատճառ- « ներէ յառաջ երած է : » Այս սարբերու- թեան կը պատասխանեմ թէ՛ Տնտես. Խորհ. իւր տեղեկագրին մէջ ղիտումար չէ բացատը- բած , որոքս զի՛ երրորդ Համարակալութեան Գիւանն իրեն զիմէ՛ , յայնժամ միայն բացաղբէ : Իսկ գտալով Համարակալութեան Գիւանի այն հարցման թէ՛ « արդեօք հաստիցի քանակու- « թիւն ևս , նման ծախուց բանակութեան « կտմանց ենթարկեալ է , որ ըստ կամա բար- « առածնի կամ հուսովի » , Տնտես. Խորհ. պատճառաբանութիւնին պարզ ևն , և ինքն պէտք չունի մի տե մի բացատրելու , քանի որ անցեալ տարուան ինն ամսեայ ելից և մտից հետ չափած էր զայն որ ոչ կամայ ենթարկեալ է և ոչ ուրիշ բանի : Տնտեսական Խորհուրդն զգուշացած է պարտք ընել :

Համարակալութեան Գիւանն քիչ մը վեր- ջը կըսէ « Այժմեան Տնտես . Խորհուրդն ի՞նչ « հիման վրայ արդեօք այսչափ նուազութիւն « կը զննէ այդ ծախուց մէջ : Միթէ կարն ի՛նչ : « Եթէ կարելի է , ուրիմն ի՞նչ պատճառա- « այդ կարելին քիչտ ի գործ զրուած չէ , « կամ չ'ուզեր զրուիլ . իսկ եթէ անկարելի « ի՞նչպէս ուրիմն կը խոտանայ այդ ծախքով « փակել կամ դուպչնել նշանակեալ պիտոյք- « ները : » Հոս ալ դարձեալ անցեալ տարուոյ հաստիցի և ծախուց և մասնաւորապէս հա- ստիցի նուազութեան համար խնայողութիւն բրած է , բանի որ գրամ չ'իլալ , ակամայ կա- բեղութեան զիմած է ջանալով որ ըստ կա- բելոյն գոհացնէ նշանակեալ պիտոյքներն : Համարակալութեան Գիւանն սա պիտ կը շա- բունաիլ . « Գտալով դատարարակութեան և Գտ- « աւանական ուղեւորութեանց և հովուութեանց « նման կենսական և ոյ՛բան բաղիւրացեալ ծա-

« խուց , երկու նշմանոյններն ալ իրարու կը « նմանին , սա տարբերութեամբ որ նախին « Տնտես . Խորհուրդն բաղիւրին անտես ըրած « է , իսկ այժմեանը դժուարագանձելի հա- « ստիցի կիտալն գէթ այդ պիտոյքները հո- « գալ կ'տուաջարէ , ի՞նչ մեծ շնորհ : Որչափ « դժուարին բան հասկնել Տնտես . Խորհըր- « դականաց թէ , դատարարակութեան և Գտ- « աւանական ուղեւորութեանց կամ հովուութեանց « ծախքերն ալ նոյնչափ ստիպողական ևս ան- « հրաժեշտ ևն , որչափ իրենք կ'ենթադրեն « պաշտօնէից թոշակաց ծախքերն ևն » :

Կը պատասխանեմք . — Երկուց Տնտե- սական Խորհուրդը ամեննն լաւ գիտէ զնա- հատել դատարարակութեան և Գաւանական ուղեւորաց կարեւորութիւնն , և բոլորովն ան- տես չ'ընելու համար յատկացուցած է այդ եր- կու ճիւղերուն համար գումարներ թէ և զըժ- ուարագանձելի , բայց ոչ անոյոյ : Այտք է գիտալ թէ մեր բոլոր հաստիցի գանձմանը միջոցը լոկ բարբայրան է և չ'ունինք իրաւունք ստիկի անդին անցնելու , և ներկայ ժամա- նակիս մէջ այդ բարոյական միջոցին ի՞նչ ա- տիճան ազդեցութիւն ունենան յայտնի է Ձեզ : Ուստի , եթէ Պատ . Համարակալու- թեան Գիւանն փոխանակ ի՛նչ մեծ շնորհ բա- ցաբանչելու , հաճէր դէժ մի անգամ մեզ ցոյց տալ այնպիսի միջոցներ , որով կարող մ- ներ Պատրիարքարանն իւր հասոյթներն գան- ձելու , այն ատեն իրօք ծառայութիւն մը մա- տուցած կը լինէր Ազգին . . . :

ՓԱՓԱԶԵԱՆ Ս. ԷՅ. — (ընդմիջելով) Այդ միջոցներն ցոյց տրուած են :

ԳՈՒՐԳԵՆ Գ. ԷՅ. — Տնտեսական Խորհուր- րոյ Գործն ի՞նչ է արդէն :

ԱՏԵՆԱԳԵՏ ԷՅ. — Կը խնդրեմ ընդմիջու յերեսփոխան Եփէնտինեղէն թողուլ որ Առե- նտբանն շարունակէ իւր խօսքն :

ԱՒԻՔՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (Առ. առեմա-
բանց) Ինչորմ, շարունակեցէք Չօպոնեան
էֆէնտի, պիտի առէք պատասխանն :

ՅՕՊԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (շարունակելով)
Կ'ըտի թէ միթէ աւելի օրինական չ'ը ինէր
գէթ մէկ անգամ Ելմտացոյցն առելով Վար-
չութենէն բացատրութիւն ուզուէր թէ ինչո՞ւ
այս գումարն այսչափ և այն ինչ գումարն
այնչափ դուռած է, և խնդիրն ի մտոյ քննե-
լով և կարեւոր բացատրութիւններ առելով ըստ
այնմ իւր տեղեկագիրն պատրաստէր, որպէս
օրէն է ընել Սահմանադրական Վարչութեանց
մէջ: Արևերեւ ճշմարտութիւն մ'է աս որ Հա-
մարակալութեան Գրեանն ըլլորովին զանց ա-
ռած է գոյս չ'մէ գիտեր ինչ նպատակաւ :

Գալով պաշտօնէից թոշակայ մասին,
Հարկ չ'եմ նկատեր երկար բացատրութեանց
մէջ մտնել: Միայն կ'ըսեմ թէ՛ եթէ պէտք է
ունենալ Պատրիարքարան մը, պէտք է նաեւ
անդ գտնուող պաշտօնեայններն ալ ապրեցնել:
Եթէ չոգեալաբժ մեքենայն շոգի չ'ունենայ
չ'լարժիր, այնպէս ուլ եթէ պաշտօնեայ չ'ու-
նենամք Պատրիարքարանի մէջ, ըսելէ թէ
Պատրիարքարան ալ չ'ենք ունենար . . . :

ԳՈՒՐԳԵՆ Յ. ԷՖ. — (Ընդմիջելով) Ատոնք
յայտնի ճշմարտութիւններ են :

ՅՕՊԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (Շարունակելով)
Ըսել է թէ ներկայ վիճակի մէջ, եղած հասոյ-
թըն հագիւ կը բաւէ իւր պիտոյից և կարելի
չ'է զեղջել մի գումար, քանի որ ղիմացնիս
2200 լիւրայի պարտք մ'ալ ունիմք որոյ մեծ
մասն նախորդ տարիներէն զոյացած է, և որ
այսօրուան ներկայացեալ Հաշուեցոյցէն պի-
տի տեսնէք :

Վերտոնն կ'ըսեմ թէ Հարկ է հստոյթից
գանձման եղանակին վրայ ուշադրութիւն դար-
ձընել և երբ գանձուին սնոնք և իրականա-
նան, յայնժամ միայն կարելի է գոհացնել

ամեն ինչ, և ներկոյ վիճակի մէջ՝ կը ցուիմ
ըսել նաեւ որ արդի Ելմտացոյցի ճշիշ գոր-
ծադրման մասին ևս կասկած ունիմ, եթէ դար-
ման մը չ'իտրուի: Ուստի պէտք է անխոփոխ
կերպիւ քուէարկել ներկայացեալ Ելմտացոյցն
և թողուլ որ Վարչութիւնն դժուարագանձելի
գումարներն գանձելով, յայտնեցէ զայնս
դաստիարակութեան և զաւառական հովու-
թեան :

Գալով տեղեկագիրն վերջին այն պար-
բերութեան թէ՛ « որչա՞մի դժուար բան հաս-
» կըցնել Տեսես. Խորհրդականաց թէ զաւա-
» առական և դատարարակութեան և այլն », որ
պէնամագ ըսելէ պարզապէս, աւելորդ կը հա-
մարիմ քիչ ժառանջ ըսած խօսքերէս յետոյ
անոնց վրայ աւելի ըսն մ'ըսել, ղի արդէն
պատասխանն իւր մէջն է. « այլ միայն, ինչ-
պէս նախորդ նստին մէջ ցաւ յայտնեցի, այս-
օր եւս նոյնն ընելով կը գոհանամ » :

ԱՅՏԵԱՊԵՏ ԷՖ. — Խօսքն Համարակա-
լութեան Գրեանի Առեմապետ՝ Ալիքսանդեան
Մատթէոս էֆէնտիինն է :

ԱՒԻՔՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Իմ պաշտօնա-
կիցներէ ոմանց պէս ճարտասանական լեզու
գործածելու վարժ չեմ, սակայն պիտի ջա-
նամ ըստ կարի համառօտիւ խօսիլ մի քանի
կարեւոր կէտերու վրայ :

Կը ցուիմ որ անցեալ «նստին չ'կրցայ
ներկայ գտնուիլ, յուսալով որ մեր Գրեանի
տեղեկագրերն, Թորգոմանն Պօղոս էֆէնտին
ներկայ կը գտնուի, սակայն նա եւս կարեւոր
գործոյ մը պատճառաւ բացակայ գտնուեր է :

Անցեալ նստի առեմապետութիւնն կարգա-
լով, ցուօք արտի տեսայ թէ՛ մեր պաշտօնա-
կիցներէն Չերաս Մինաս էֆէնտի, Համարա-
կալութեան Գրեանի տեղեկագիրն կուսակցա-
կան ոգւոյ վերադարձ է : Կը ցուիմ ըսի, որ
սուսջին անգամ լինելով, Գրեանի մը կողմա-
նէ օգտակար նպատակաւ պատրաստուած տե-
ղեկագիր մը կ'ուզայ որ փոխանակ գովեստից:

ծանր դիտողութեանց կարծանանայ նոյն խի այնպիսի երեսփոխանայ կողմանէ, որք դաստիարակութեան խնդրոյն մէջ մեր Մենտորներն լինել կը կարծէինք :

ՁԵՐԱԶ Մ. ԷՖ. — (Պատասխանելով) Դո՛ւք էք մեր Մենտորներն :

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (Շարունակելով) Ուստի Գիւանս այդ « կուսակցական ողի եւայն » բառերն կը մերժէ և կը վերադարձընէ զայն իւր հեղինակայ :

Համարակալութեան Գիւանն ինչ որ գըրած է իւր տեղեկագիրն մէջ, այս ժողովոյս կողմանէ տրուած որոշմանց վրայ հիմնելով գըրած է : զի Գատիարակութեան և Գուտուհան այցելուաց խնդիրք աստ յուղուած են և անոնց կարեւորութիւնն և ստիպողականութիւնը Ազգ. ժողովէս ճանչցուած և հռչակուած է :

Արդ, երբ Համարակալութեան Գիւանս տեսաւ որ այդ երկու կարեւոր ճիւղերուն ղեմ ղեմարարաբաններէ հասոյթներ յատկացուցած են, որով դարձեալ այդ վճարումներն անդորձադրելի սխաի մնան, պարտաւորեցաւ ծանրանալ այդ կէտին վրայ, որպէս զի պարտաւորէ ղՏնտես, Խորհուրդն որ այդ ցոյց տրուած ղեմարարաբաններէ գումարաց գանձմանն համար աշխատի :

Իսկ զայով Տնտես, Խորհրդոյ կողմանէ քիչ մ'առաջ եղած այն յայտարարութեան թէ՛ պարտաւոր էինք դիմել և բացատրութիւն խնդրել, կը պատասխանեմ թէ իւր պարտն էր հրուիրել զմեզ ՚ի խորհրդակցութիւն և թէ մենք պարտաւորեալ չէինք առ ինքն դիմել . . .

ՁՊՊԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (Բնդմիջելով) Այ՛, Համարակալութեան Գիւանն ըստ օրինի պարտաւոր էր գալ և հարկ եղած բացատրութիւնքն առնուլ :

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (Պատասխանելով) Մենք մեզն Տնտես, Խորհուրդն փնտրուելու պարտաւորութիւն չ'ունինք ընաւ : [Շարունակելով] Գատիարակութեան և Գուտուհան այցելուաց կարեւորութեան վրայ երբ կը սնդեմք, թո՛ղ ընաւ չ'կարծուի թէ Պատրիարքարանի պաշտօնէութեան ղեմ եւր և թէ մեր նպատակն է զանոք դուրս ձգել Պատրիարքարանն . բաւ լիցի : Ես անշատ մը լինելով 30-40 անձանց ամսական կը վճարեմ, ուր մնայ Ազգային բարձրագոյն կեդրոնաւորին : Մակայն, ինչպէս քիչ մը առաջ յայտարարեցի, ղիտմամբ ծանրացանք այդ կէտին վրայ, որպէս զի խթան մը լինի Տնտես, Խորհրդոյ անդամոց և աշխատին գանձել ղեմարագանձելի գումարներն :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՖ. — Թո՛ղ ղեմարարաբաններէ գումարներն պաշտօնակց յատկացուին :

ՁՊՊԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (Պատասխանելով) Պաշտօնակցներն ալ մարդ են, Փախաղեան էֆէնտի, և ինձ նման քեզ նման հայ կուտենի :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Կը հրաւիրեմ երեսփոխաններն չ'ընդմիջել Ատենաբան էֆէնտին, եւ ոչ ալ օգնել իրեն :

ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — Այդէն վերջապուցի խօսքս, Ատենապետ էֆէնտի :

Եղրակացնելով ուրեմն, կըսեմ թէ՛ Համարակալութեան Գիւանն իւր պարտք կատարած է պատրաստելով և Ձեզ ներկայացնելով այն տեղեկագիրն, բոյց և այնպէս խօսուող ազատ է ընդունիլ կամ ո՛չ իւր տեսութիւններն :

ՁԱՅՆ ՄԸ — Մախաջարութեան արժանի առեւտրանութիւն :

Ա.Ի.ԲՍՄԱՆԵԱՆ Մ. ԷՅ. — (Պատասխանելով Մասնաշարեցիք զանանք, որք կը ժխտեն Գատտիարակոթեան և Գաւառական հովուութեանց կարեւորութիւնն ։

ԱՐԵՎՈՒՆԻ Յ. ԷՅ. — (Իբր երեսփոխան բեմն էլնելով) Խնդրոյն մէջ մտնելէ յառաջ, սիւրի խնդրեմ Պատուարժան պաշտօնակիցներէս որ ներողամիտ լինին ինձ եւ թոյլ տան որ առանց ընդմիջմանց կարենամ խօսիլ որպէս զի իբր նորեկ Երեսփոխան, անվարժ հետեւաբար բեմասացութեանց, չը չիտթիմ և կարենամ ամփոփել խորհրդածութիւններս աշխարհի մի խնդրոյ վրայ մասնաւանդ՝ որ մեր Ազգին համար ամենակենսականն է ։ Ատենադրութիւնք մեր ազգային պատմութիւնն կը կազմեն և անշուշտ իրաւունքս է՝ զգոյշ լինիլ որ ընդմիջմանց հետեւութեամբ սխալ խորհրդածութեանց մէջ չ'անկաւեմի, զի կ'երկնջիմ պատմութեանն, մասնաւանդ երբ կոչուած եմ կարծիք յայտնել Ելմտացոյցի առթիւ Գատտիարակոթեան վրայ ։

Տնտեսական Խորհուրդն ինքն իսկ կը խօստովանի տարւոյս 21 Մարտ թուակիր տեղեկագրոյն թէ՛ « ծախուց մի քանի ճիւղերուն մէջ զլլատարաբար պաշտօնէութեան թոշակի ճիւղին մէջ, խնայողութիւն եղած է անցելոյն համեմատութեամբ և որ արդէն Մարտէն ՚ի վեր ՚ի դործ դրուած իսկ է Աղգ. Քաղաքական փոքրոյն հաւանութեամբն ր, ըսել է թէ խնայողութեան տեսակէտով ինչ որ արդէն կարելի էր ըրած է Արքուիթիւնն հետեւաբար ոչ Համարակալութեան Գիււանի երարկացութեան համեմատ թոշակաց վրայ 20 օ/0 ղեղջն կարելի է այլեւս եւ ոչ փոփոխեան Էթէնփոխ պատմութից թուոյն վրայ ըրած 20 օ/0 ղեղջի առաջարկն ։

Եթէ առաջինն կարելի լինէր եւ ընդունէինք, յայնժամ 46000 զրուչն զուտար մը ձեռք պիտի ըերուէր, որ ինքնին նշանակութիւն ունեցող զուտար մ'է եւ մեծապէս կըրնար օգնել մեր ծախուց, բայց երկրորդ առա-

ջարկն զործարկելով չ'եմ յուտար թէ տարբերութիւնն 1000 կամ 2000 զուտուչն աւելի զուտարի մը հասնի, եթէ չ'ընդու բարոյական վնասի հետքեր եւս ։

Արքուիթիւնն կարէ միթէ այս չնչին յաւելումովն մեր աշխ մեծ բաղձանքին, ըսել զ'ուղեմ դատտիարակոթեան ինչպէս եւ Գաւառական Հովուութեանց հրապարտիչ խնդրոց, փոքր ինչ մըլամ տալու ։

Մեր դեռ վերջին անգամ Արքուիթեան վրայ ունեցած համաժողովատեսութեան արտայայտմանն յետոյ աւելորդ կ'ըլլայ կարծեմ այս կարգի դիտողութիւններ ընել Արքուիթիւնը ըննադատելէ ծախուց կողմը անտես ըրած համարելով, ինչ որ բնաւ ընդունելու կողմակիցներէն չ'եմ եւ գիտեմ իսկ թէ չ'կայ այս չըջանիս մէջ ոչ որ որ տարակարծիք զրտնուի այս մասին ։

Խնայողութեան հարկն Կեդր. Մտու կի արդի նեղ վիճակին արդիւնքն լինելն Տնտեսական Խորհուրդն խոստովանած պահուն՝ անշուշտ ըսել ուղեմ կը լինի թէ Կեդր. պետոյցի համար նշանակեալներն իսկ անբաւական են, բայց իրաց վիճակի մէջ այլապէս չ'է կարելի ։ Թողլով ուրեմն Տնտեսական Խորհուրդը բացատրել Համարակալութեան Գիււանի տեղեկագրին Ա. Բ. կէտերն, որք թուանշանակած բաղդատութիւնք են, իբր ընդհանուր սկզբունք զիւտեմ սակայն թէ՛ Տնտեսական Խորհուրդն մըտածին հաշիւներու վրայ չ'է հիմնած իր կ'ըմտացոյցն, այլ անցելոյն վործէն առաջնորդուած ուտար Համարակալութեան Գիււանի այս մասին ըրած գիտողութեանց ոգին ըմբռնելու համար հերի կը լինի լսել Տնտես. Խորհուրդն՝ Թերահաւատ եմ եւ կը տարակուսիմ յաջողութեան մը վրայ, երբ իրակալութեան մը հասնելու համար մտել ու անորու ենթադրութեան մը ոյժին հարկը ցոյց տրուի ։ Այսպէս ներկայացեալ Նյմտացոյցին ստորեւն ըսուած է՝ « Եթէ հատոյթներն ամբողջովին զանձուրն, այսինքն ղժռարարագնձիւնիւրն, որք կը կազմեն 90000 զրուչն զուտար մը, կ'ըս չին պարտուց

եւ կէսն ալ դաստիարակութեան եւ Գաւառահայնայնացիաց ծախուց կրնան յատկացուիլ :

Դժուարագանձելն , ըստ իսկ , ոչինչ ըսել է եւ մեր 84-85ի Նվմտացոյցը չ'ունի սահմանեալ մի գումար Դաստիարակութեան համար : Այլ սակայն զՏնտեսական Խորհուրդն պարսակելու իրաւունքն չ'եմ տեսներ որ ունենանք , զի չէ՛ թէ՛ նա կ'անգրիտէ դաստիարակութեան եւ հովուութեան օգուտներն , չէ՛ թէ՛ նա՛ այդ ճիւղերու մշակման թշնամի է եւ չէ՛ հաշտ ըսկըզմամբ , այլ թէ՛ . Նվմտացոյցի մէջ տրուած այդ ծանօթութեամբ կ'ուզի իմացնել թէ չ'ունի գումար այդ ճիւղերուն համար , նշանակեալ հասոյթն իր դէմ ունենալով ելլն :

Նվմտացոյցնիս ուրեմն թերի է , քանի որ Յզգաց Նվմտացոյցերն առանց դաստիարակութեան համար մի գումարացիլ գումար որոշած ըլլալու , ամբողջացեալ եւ կատարեալ չ'են նկատուի , որոչ ըսեմք , բաց ունինք մեր Նվմտացոյցի մէջ , զի կը պահուի նոր հասոյթք , արդէն պատրաստ ելի մը դէմ , որոյ կարեօրութիւնն ու օգուտը ա՛յնքան մեծ են որ այժմէն իսկ կարելի չէ որոշ թուանշան մը դնել Մեծ անդուռը մ'է որ կարէ կու տալ մեծամարթամ գանձեր եւ երէկք Տեարք՝ ապարդին չ'են այդ ծախսերն , իսկ օգուտն համեմատական է :

Այդ պէտքերն այնքան աղբուրայէս կը խօսին մեզ ըսեմ կը ըողորեն մեզ դէմ , որ մերթ կը մոռնամք զմեզ իսկ եւ կ'ուղեմք մինչև Պատրիարք , Վարչութիւն , Պատրիարքարան , միով բանիւ Ազգ . կեդրոնական Ինտնութիւն ամենքն ալ բառնալ եւ ասոնց յատկացեալ հասոյթներն յատկացնել միմիայն Դաստիարակութեան և հովուութեանց :

Մեր Համարակալութեան Դիւանի տեղեկագրին լրաց պարզ ակնարկ մը ձգել ուղուած պահուն , այդ եզրակացութիւնն կը տեսնեմք պարզագին , այդ է՛ . դրնէ անոր ոգին :

Այնքան եռանդ ու աշխոյժ անշուշտ մուրիցեացիկ են զնա . բայց ո՛ւր տեսնուած է առանց հոգւոյ կեանք , եւ ոչ իսկ ընութեան

հրաշլեաց մէջ օրինակն կայ . ի՞նչ նշանակութիւն կարէ ուրեմն ունենալ զաւտական այցելութիւն ու հովուութիւններ , որո՞ւ եւ ի՞նչ նպատակի համար , երբ կեդրոնի մը հրահանգաց եւ ուղղութեանց գործակատարք չ'են . կեդրոն մը որ Ազգին հոգին է . նովաւ կայ Ազգն : Ո՞ր Ազգն է որ չ'ունենայ զուրաւ կեդրոն :

Դաստիարակութիւնը ամենահրաժեշտ պէտք մ'է , ամենքս զիտեմք , մանաւանդ օր ներկայիս եւ սպագային մէջ եւս ապրուստի միջոցներու նորագոյն յատկութիւնն պահանջած է եւ պիտի պահանջէ աւելի խելք բան ֆիզիքական օյժ , որով հաց ուտելու համար հարկ կայ պատրաստել և զարգացնել ա՛յն զօրութիւնն որոյ մարդ տուելի՛ պէտք ունի , այսինքն ՄԻՏՔՆ : Անհատներն զարգացնել , կրթել , զվզն զօրացնել , յառաջացնել է : Դաստիարակութեան արդեանց մասին կը թողում խօսիլ Տօթթ . Տայց . Պատի Մեծ Դքսութեան վաճառականական Տնօրէնն , որ թէ տո՛յք եղան հարկեցուցիլ Դաստիարակութեան արդիւնքնս հարցին կը պատասխանէ սապէս . Երկրին բարոյականն ու հարստութիւնը ճոխացուն , ամուսնութեանց թիւը աւելցաւ , ապօրէն ծնունդներն նուազեցան եւ բանտերն սկսան պարպուիլ : 1854 ին , 1426 բանտարկեալք կային , մինչդեռ 64 ին 694 ի իշու ալք թիւը . գողութիւնք 1009 էն 460 ի իշան , միւս կողմանէ երկրին նիւթական բարգաւաճումը հիւանալի թախէ մ'տաւ , տրոց վճարման հետար հարկ եղած հրաւերներն 2/3 ով պակեցան . աղքատաց թիւն ալ 1/4 չափով նուազեցաւ :

Մեր այս կարգի փորձ անձինք կը խօսին , աւելորդ կ'ըլլայ մեզ ջանալ ժխտել այսպիսի ճշմարտութիւններն :

« Ազգի մը անկմանն առաջին պատճառն տղիտորիւնն է կ'ըսէ Տիւօրոյ եւ դաստիարակութեան ընդհանրացումը միայն կրնայ գործան լինիլ այդ միճակին , այդ միայն կրնայ

ապահովագոյն դործիքն լինել վերածննդեանն : Տեւէք Տեարք, ինչ կ'ըսէ Փարիզի Կրթական Իմբիէն դործագիր ժողովոյ զլիւսւոր անդամներէն Պ. Լըրպուլէ : Ընկերութեան կազմակերպութեանն առթիւ խօսածմէկ ճառին մէջ :

Նոյեմբ 1870 ի պատերազմը մեզ խիտ մահաբեր եղաւ, եւ թէ անկունն չարարար, պատճառն այն է որ մեր ունեցանք մեր դէմ ունային թշնամիներ որոց զինուորական առաւելութեանըն միացած էր կրք. առաւելութիւնն : Գերմանիայ եւս այս օրինակ չարաչար անկուններէ վերջը, իր ազգի մեծութեան զլիւսաւոր միջոցն կրցաւ գտնել Ե ժողովրդային դատարարութեան ընդհանուր ծաւալման մէջ : Այսպէս կէս դար ժամանակամիջոցէ նուազ չըջանի մէջ, նուազած, թագակորոյս մի ժողովուրդ; եղաւ մի ազգ, արեւ կրթեալ ամեն ճիւղի մէջ եւ կարող իսկ յաղթելու :

Մինաս Զերազ է Դէնտի, իրաւունք ունէր բաղադատել մեր ազգային վիճակն մեզ ծանօթէ եւ համակրելի ազգի մը կեանքին եւ կացութեանն հետ :

Անկերելի կը լինի անշուշտ դատասարտել զանոնք որք՝ դատարարութեան պէտքն զգալով՝ կ'ուզեն զայն մեր Ազգին մէջ տարածեալ, ընդհանրացեալ տեսնել, բայց արհամարանք, սրտնեղութիւն, դժոգոնութիւն արդիւնք չեն արտադրեր. առնեցնին՝ գո՛՛ լինինք եւ քաղաքակրթեալ Ազգեր թող տեսնեն մեր այս վիճակի մէջ ո՞րքան եռանդով կը տնջմանք հասնելու այդ բարեոյն, թէ յետիններէն է՛նք գոնէ այդ ընդհանուր շարժման առջև, թէ գիտենք եւ կուզենք սերտել իրենց կեանքն օգտուելու համար եւ մենք այդ առաջնորդներէն մէկը կ'ըլլանք :

Կարելի Կրթական Իմբիէն Հաստատման առթիւ Պ. Ժիւլ Սիմոն 1870 Մարտ 5 ին այսպէս լեզուները չար ճախագահն այդ կազմութեան : « Անս 25 տարի եւ աւելի է որ կ'աշխատի կրթութիւնն հարկեցուցիչ ընել ՚ի Տրուանսա, Ինչպէս է Երոսպոյ կարգ մը երկիր-

ներու մէջ, զլիւսորոպէս Բրուսիոյ մէջ բարեկամս Պ. Գասնո 1848 ին առաջարկած էր օրինաց մի ծրագիր այս սկզբամբ, բայց չը յաջողեցաւ եւ Հասարակագետութիւնն այնքան աղքատ էր որ չը համարձակեցաւ խնդրել 30 միլիօնի զոչնդութիւն մը. երբ 1863 ին Օրէնագրական մարմնոց անդամ եղայ, իմ առաջին պարտականութիւնս նկատուցի ժողովոյ մէջ պաշտպանել այս կարծիքն, բայց անշուշտ կը յիշէք որ այդ ժողովը հազիւ ուղեց լսել զիս : Ամեն տարի անընդհատ կ'սպէի եւ սակաւ առ սակաւ ունեցայ Համակարծիքներ : Պ. Տիւրիոյ, որ դադարախափոյ էր ինձ հետ, հռչակեց այս գաղափարն, բայց Խորհրդարանն, որոյ մէջ անդամ էր ինքն եւս, չը պաշտպանեց զայն : Այժմ բացարձակապէս կ'անգիտեմ թէ ինչ չափով պիտի գտնէք յաջողութիւն : Գարձեալ Պ. Ժիւլ Սիմոն 1872 ին Սօսպօնի մէջ ըրած մի նշանաւոր բանախօսութեան մէջ գրեթէ ողբացած է իր նայրենեաց Մատենադարաններու Քանգարաններու, բնական եւ ասորալուծական զիտութեանց Աշխատանոցներու եւ մանաւանդ Դատարարական անբաւական թշուառաց վիճակին վրայ : Երբ տալով միանգամայն թէ Ֆրանսայ 1872 ին ծախսած է ընդամենը 86,344 Փրանց իր Գրական, Գիտական, Իրաւաբանական եւ Բժշկական Թարգմառոյն վարժարանաց համար : Սա անշուշտ բնակավ ճ հետեւութիւնն է 1870 ի պատերազմին :

Տեարք պատուականք, երբ յառաջ կը բերեմ այսպիսի իրողութիւններ, դարուս հըռչակաւոր մարդոց, իշխանութեանց բերնէն ելած խօսքերն, նպատակն է իրախոսել զանոնք որք լաւատես չ'են, այլ յուսահատ : Նպատակս է ցոյց տալ թէ անկեց գեռ ՚ի տարի յառաջ Ֆրանսայի նման երկրի մը մէջ տրտուել կար կրթական գործին յետմնաց վիճակին համար, նպատակս է վերջնապէս ցոյց տալ թէ հանգամանքներն եւս օգտնելու են որ կարելի լինի իրազօրծել նպատակ-

ներն : եւ դիտե՞ք տեարք՝ թէ ե՞րբ յաջողուեցան այս ազգեր , կրբ օրէնք բուարկեցաւ թէ՛ , « կրբութիւնն հարկեցուցիչ պէտք է լինի » 1848 ին Պատի Մեծ Դքսութեան մէջ 18 % կարգաւ գրեւ չ'զկողող կը հաւուէին . իսկ կրթութեան հարկեցուցիչ օրինաց հաստատմանէն վերջը այդ համեմատութիւնը իջաւ մինչ 2/0 ին 2 կամ 3 :

Չէտք է գիտնայ թէ հարկեցուցիչ օրէնքն « բառական » չ'է այլ « գործադրելի » , ծնողք կը պատժուին եթէ չը յարգեն այդ օրէնք : Կառավարութեան մասը կայ հան :

Մեր մէջ բարեբաղդաբար ամեն ոք գրեթէ իւր գուակին կրթութեանը կը ցանկայ եւ ամեն ուրեք զսրոց չը հետեւողք աննշան մի թիւ կը կազմեն . եթէ աւելի արդիւնաւէտ լինին այդ յարկեր , անշուշտ շարժումը աւելի կ'ընդհանրանայ . մեզ ուրեմն առ այժմ կ'օթական հարկեցուցիչ օրէնքի մը պէտքն չ'կայ այլ « հնայոյք արտադրելու ազգիւրեցելու » միջոցներ գտնելու պէտքն » : Մեծ ազգեր ունին մեծամեծ զբաղումներ , սրբէս են զինորտական , ծովային , բաղաբական , աշխարհակալական , արհեստական , դիտական եւ այլն . միտքը կը բանի , եւ այդ բանով մտայ առարկայ եղած են այդ օրէնակ զբաղումներ : Մեր ազգը չ'ունի այս կարգի մեծ խնդիրներ զբաղելու , մեր մտաց զբաղման առարկայ ունինք միայն մեր եկեղեցիին եւ Ազգ . Գատարարութիւնն , որոց բոլորք վիճակն մեր հաստութից առատութենէն կախումն ունին եւ ոչ այս կամ այն անձին ներկայութիւնը կարգելու յաջողութիւնն : Բառիայլ ամեն բանի մէջ « առեջնիք » կ'իրեւակալէր , մինչև իսկ իր բաղմաց արժանեւորուն սովոցն մէջ , մեր մէջ ալ կան այնպիսիք որք ամեն աղօթողութեան մէջ Պատարարներն կամ Վարչութիւններն կը տեսնեն . . . : Բնական է որ դիտաւորով ազգաց յառաջդիմութեան սրբիտներն , չ'եմ կարող համաձայն լինիլ իրենց : Մեծ ազգեր անյաջողութի խոչընդոզներ ունին կրթութեան

ծաւալմանն համար եւ ներքի է Յռանանցոց եթէ ուչ մնացել են . Կղերականութիւնը շատ արդաց մէջ պատուհաս մ'եղած էր եւ է , ժտեցնելով միտքն , տանջելով խիղճն :

Մեր ազգն հոռալ բարեբախտ եղած է եւ խիտա երջանիկ պէտք է համարել զինքն որ չ'է ունեցած « այս կարգի Եկեղեցականութիւն » : Մեր Եկեղեցական պատուարժան Հարք մենէ տարբեր չ'են մտածեր եւ ոչ կը զգան այլապէս մեր ամեն խնդրոց մէջ :

Եթէ երբեմն մեր ազգին կրթական ջանքերն ու բաղձանքներն շարաւիտ ոտանք տարբեր մեկնելով՝ Կառավարութեան ունչ հրաւիրեցին , որ ս'աւա մինչև իսկ թղթատել մեր գրքերն , այժմ այդպիսի դժուարութիւնք եւս չ'ունինք 'ի չնորոն Կայսերական բարխնամ եւ արդարասր Կառավարութեան : Արդի լուսամտ նախարարական՝ մեր , Բարձրագատու Ստիտ յաւա , գեւ ամուսյ Զին « Տարիւլ Եկեղեցական » անուն որբանոցի պարզեւարալուսութեան հանդիտին առթիւ ստպէս կը խօսել :

« Հայրենեաց ծառայողներ պատրաստելով է որ մարդ կրնայ իր երախտագիտութիւնն արտայայտել իր Վեհապետին , եւ այս ուրիշ կերպով չը լինի բայց եթէ կրթութեամբ . ուրեմն ձեր ամենն նուիրական պարտքն է կըրթուիլ » :

Հայ Ազգն կանխատեսած էր այդ եւ վաղուց կամեցել էր կրթութեամբ զորացնել իր հաւատարմութիւնն առ Գահն Օսմանեան , կանուխէն այդ միջոցով ալ ուզած էր ազգային երախտագիտութիւնն յայտնել առ իւր Վեհապետներն , եւ քսնի որ կը ճանչցուի թէ՛ , « Հայրենասիրութիւն է , երկրին ծառայել է , կրթութեան խնամ է հող տանիլն » , պիտի բաջալերուինք անշուշտ եւ օգտուինք իսկ Կայսերական հպատակասր Կառավարութեան կողմանէ մեր այս արդար զատին մէջ , Հոս առիթ է որ յիշատակեմ Մոսկուիէն Տիւրանուրի 1876 Դեկտ . 4 ի Յռանայի Ազգ . Ժողո-

վոյ մէջ, դատարարական վրայ արտասանած գեղեցիկ ճառին մէջ շնորհած սա խօսքերն. « զրամ չկայ կ'ըսուի կ'ընթանեմ, բայց ամենակարող պիտո՞ճ մ'ալ ունենանք, դարձեալ անողուտ է, պիտո՞ճէն դուրս առաքիտութեան մը հարկը կայ. սէտք է անձնութիւն, սէտք է նախանձաւորութիւն » :

Մեզ կը մնայ միայն տեսարը, հեռացնել մեր մտքէն ամեն կուսակցական վնասաբեր խորհրդածութիւններ, անյիշարար վնիւ, մեանալ, դորանալ, աշխատիլ ճոխացնելու համար հաստից աղբիւրներն, որպէս զի կարենամք « մղում տալ դատարարակութեան Ե. Երրին բարեկարգութեան կենսական գործոց », եթէ միշտ վառ պահուէք քառորդն ա՛ն եռանդին զոր ցոյց տուաւ աղքն այս վերջին կաթողիկոսական ընտրութեան առթիւ, ես վըստահ եմ որ կրնանք մեծ գործեր տեսնել, մեծամեծ օգուտներ արտադրելով :

Կեդրակցներ տեսար, թէ՛ սէտք է ընդունիլ Տնտեսական Խորհրդոյ բերած կլմասցոյցն որ արդէն Մարտէն ի վեր գործադրութեան մէջ է :

Թէ՛ սէտք է Օրակարգին անցունել, « Տըրոց գանձման եղանակի Ե. հաստիքի ձխացման խնդիրն » :

Յայնժամ պիտի յայտնեմ իմ համեստ կարծիքս այս մասին եւս. Ազգ. Ժողովս եթէ՛ այս տարեըջմանի մէջ սոյն վերջինովն միայն զբաղի եւ արդիւնաւէտ ընէ իր որոշումներն, ըստ իս գերագոյն է՝ քան ամեն ուրիշ խնդիրներ եւ կրնանք բնի նաեւ թէ՛ « գործեցիք » :

Երբ դատարարականը եւ դատարարականը զԱզգն, առարկական ոգին վառելու համար մեր մէջ, այն ատեն « Եկեղեցին ալ կը պայծառանայ ». Ազգը ճիւղապէս եւ բարոյապէս կը զարգանայ, Եկեղեցականք Ե. դատարարակներն երջանիկ վիճակ կ'ունենան եւ չ'ենք ունենար մանաւանդ այն կարգի Եկեղեցականներ որք կը կորուսանեն իրենց « Հաւատոյ Վանձնն իսկ » Ս. Եկեղեցոյ մէջ,

երբ Խաչելութիւնը խորանին վրայ բաղկատարած « Յոյս » եւ « Սեր » կը ներշնչէ Քրիստոնէին :

ՀԱՆՔԸՄԵԱՆ Մ. ԵՅ. — (Բեմն Ելելով)

Ներկոյ Հայուեցոյցն որ մեր վաւերացման կ'ենթարիի, դուրս պարագոյոյս յարմարագոյն ըլլոյ, սակայն տալանտաւէս վայելչադոյնը չ'է : Կը տեսնեմ որ շատ մասերու մէջ ամենքս համայնս եմք, ոյտինքն չ'ենք ուղեր որ ազգային պաշտօնէկց ամասականներն կըտրուին, կը փոխարինք որ ուսումնական խնդրոյն եւ մասնաւորապէս Կեդրոնական վար, ժարանի բացման ամեն ջանք տարուի եւն. եւն, բայց ստոնք կատարելու համար, ի՞նչ ընելու կամ ի՞նչ միջոցներու գիտելու է, այս խնդրոյն միայն Քրիստոստոնք է՞ Ֆիլէտի ընէ մը դուս, խորհուրդ տալով որ Մուգարացներն զանձելու մասին Պատրիարքարանն ստիպում բանեցնէ, սակայն Պատրիարքարանի պաշտօնէկց որ շատ ամիս իրենց թռչակէն կը դրիսին, չ'եմ կարծեր որ զանձելի զուժորներն ձեռք բերելու մասին անպիտիկ մտացած ըլլան :

Արդի վիճակին մէջ ահա իմ տալիք խորհուրդներս :

Նախ կ'առաջարկեմ, որ ներկոյ Ելմասցոյցն, ամսամասնակեայ կերպիւ գործադրութեան համար ընդունուի, հետեւեալ թէ՛ութեամբ. — Պաշտօնատարաց եւ ոչ մէկուն ամսական զեղչուի, բայց եթէ՛ Պատրիարքարանի մէջ աւելորդ պաշտօնատար կոյ, անմիջապէս դադրի Ազգին ուսերուն վրայ բեռ ըլլալէ : Վասն զի ճշմարտան ըսելով 4 ընդորինս կիչր, 3 օրնականք եւն ինձ ալ աւելորդ կ'երեւն. — Երկրորդ, Ազգային Ժողովոյ յատկացեալ 12,000 զը. Ը եթէ ամեն 13 օր կանոնաւոր նիստ ընեմք իսկ, դարձեալ ամեն ընստի 500 զը. կ'իյնայ, կարծեմք մենք ցարդ սյղչափ ծախք չ'ունիմք, ուստի այս տարի եւ եղածովն զօշանալով, աւելորդն Ուսումնական Խորհուրդոյ արամագրութեանն նուիրեմք :

Հոս աւելորդ չ'եմ տեսներ յաւելուլ որ եթէ Մայր-Գիւանն հաճի խոստանալ, Ատե- նագրութիւններն ամեն ժողովոյ հետեւեալ օրն պատրաստել, գուցէ յաճողմ, ճրիտակէս զանոնք ԱՐՆԻԵԼՔ օրադրի կամ ՄԱՍԻՍ ի մէջ տայել տալ, այն պայմանաւ որ միայն երես- փոխանաց բաժնուելու պէտք եղածին չափ օրինակ եւ զոտ տպեալ յանձնեն մեզ, մի- միայն թղթի և կազմի գինն վճարելով: Այս- պիսեաւ, Ատենադրութեանց տպագրութեան յաւտեանական խնդիրն ալ կը լուծուի, և բա- ւական խնայողութիւն մը յաւալ կուգայ:

« Մ Ի բանի նստարաններէ ընդմիջումներ »

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՖ. — Կը խնդրեմ Ա- տենասպետ Էֆէնտի, մի՛ ընդմիջել տար, որ- պէս զի շարունակէ, ևս ալ ունիմ այս կէտիս վրայ տալիք պտտասխաններ:

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Խրատուք ունի Ղա- ղարոսեան Էֆէնտի: Քողքք որ շարունակէ Ատենարանը:

ՃԱՆՔՄԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (Շարունակելով) Խնայողութեան վրայ, այսպէս փոքր ակնար- կութեան մը վերջը, խորհուրդ կուտամ որ եթէ կան ուրիշ խնայուելիք դրամներ, զսոց չ'ստեղծին, և բաւն խնդրոն անցնելով, կը փութամ յաւելուլ, որ թէ և ողգեմունտ տղ- քատութիւնն կը ճանչեմ, սակայն չ'եմ ընդու- նիր որ երկու միլիոն ժողովուրդ մը 3000 սա- կիէն ի՛նչ մ'աւելի չը կարենայ յատկացնել իւր կեդրոնական ծախսոց, մասնաւոր երբ կը տեսնեմ որ այս 3000 սակիէն միայն 95,000 զւր գաւառներէն կ'ապաստի, որուն և 58000 զւր զժողովուրդանձեղի նկատուելով, կը մնայ 37,000 զւր, ըսել է վեր խիւրդ 342 սակի, ուստի Պատրիարքարանի մնացորդ ծախսն հայթայթողն ամբողջօրէն Պոլսին է, թո՛ղ որ այնչափ անձինք, պատուարեք պաշտօն- ներու մէջ անձնախրաբար կ'աշխատին, ինչ-

պէս Քաղարական, Տնտեսական, Դատաս- անական և ուրիշ խորհրդոց անդամք:

Անիրաւութիւն ըրած կ'ըլլանք Տեարք, եթէ այս դար մը առաջ խոստացուած 95,000 զւր ի տուրքով միայն թողումք գաւառներն, որուն կէսն անգամ չ'են վճարեր:

Իմ կարծիքս այն է, որ Ազգերնիս խիստ զխրաւ այս դու՛մարին կրկինը կրնայ վճարել, միայն թէ, մինչեւ ց'որդ այս մասին պէտք եղած մասնագիտութիւնն չ'եմք ունեցած և այն է միայն սրտմտաւր:

Ըտեցեալ որ տունն մը Պատրիարքարա- նի մէջ միայն երկու դրագիր կար և դործերն աւելի աղէկ կ'երթային, բայց ես կ'ըսեմ որ այն տունն ի վեր տարիներ զլորեցան, և աշխարհ փոխուեցաւ. չ'եմք կրնար մեր Պա- րիարքարանը, սակից դար մը առաջ ունեցած ընթացիցն հետ բողբոջեալ. սակից յիսուն տարի առաջ մեծ սեղանաւոր մը կամ վաճա- րական մը 1—2 հողիով գործ կը տեսնէ եղեր, այսօր նոյն տարածան սեղանաւորին կամ վա- ճարականին 6—7 ուղնականներ պէտք են, որ կանոնաւոր գրեն ու մրեն, տուննին հետ պա- րազայներն ալ փոփոխութեանց ենթակայ են:

Ուստի պէտք է որ Պիւտոններն 6,000 ոսկե- ւոյ բարձրացնելու միջոցներուն վրայ խորհիմք և հետզհետէ բանի որ եկամտանիս աւելնայ, անոր համեմատ կրնամք ծախսոց ալ դուռ բա- նալ: Պահանջածս Ազգին պատիւն է. ներկայ ընթացքն մեզ շատ կը տխրացնէ, խոյս տամք այս բնթացքն, և առանց աճապարելու, հանդարտութեամբ բնենմը ինչ որ կարելի է ընել, թո՛ղ մէկ նստի չ'ըլմնեայ, երկու տե- ւէ, երեք տեւէ, զի սակից կարեւոր ընելիք չ'ունիմք. կենսական խնդիրն այս է, կ'են- թաղդքք անշուշտ որ ուսման ծաւալմանն կ'ա- նարկեմ:

Կ'առաջարկեմ թողճարկի մը հնարել, (բեւաւոր) ըսել կ'ուզեմ ի գին 1, 2 1/2 և 5 զւր: Ի « Ի նպատակ Ազգային կեդրոնական ծա- խուց » վերնագրով: Ամեն ազգային պաշտօ- նատունէ մը իլով գրութիւն, կ'ուզէք գաւառ-

ներէն ըլլայ, կ'ուզէ կերտնելն, պէտք է որ առ նուարն Ա զը. Ի թղթահարկ մը կրէ. որ ընդունելի նկատուի, իսկ 2 1/2 և 3 զարուշնոց ներք վաւերացմանց և այլն. կը վերադարձուն :

Գուառններն, մէկ մը որ պարտուորտին իրենց ըրած ամեն գործողութեանց վրայ մէկ մէկ զը. թղթահարկ վճարել, մեծ եկամուտ մը կը գոյանայ անողգալարար, և գանձելն, Մուգարաի չ'նմանիր, զիւրին կ'ըլլայ :

Առաջարկած ձեւովս, ով որ Թարգական Խորհրդոց, Գուառնական վարչութեանց կամ Ազգային Պատրիարքարանին գրութիւն մ'ուղղէ, կ'ուզէ բակթուղթ ըլլայ, կ'ուզէ աղերս, կ'ուզէ նամակ, անխտիր Ա զը. Ի թղթահարկ մը արտի վաւիցնէ որ լսելի ըլլայ :

Սակայն եթէ այս թղթահարկն որ ինձ լուսադոյն միջոցն կ'երեւի, անպատե՛հ համարուի, այն փամանակ պէտք է կամ դատուայ ազգային անտուկներու եկամտին տասանորդին պահանջել կերտնական անտուկի, և կամ որ Սահմանողըստիս օրինակարարոցն է, ազգային անհատական կեդրոնական տուրք հաստատել գուառններու մէջ . . . :

Տ. ՄԻՆԱՍԵԱՆ Վ. ՎՐԻ. — (Ընդմիջելով)

Գուառններն իրենց Մուգարաներն չեն վճարեր, ո՛ւր մնայ ազգային տուրք :

ՍԸՎԱՃՅԱՆ Կ. ԷՏ. — Կեդրոնական տուրք

ընն պէտք է ժխտն կեդրոնէն առնուլ : Խեղճ գուառապցիք արդէն իրենց Մուգարաի տուրքն կը վճարեն, և գուառական վարչութիւնքն են որ այդ գումարներն չ'են ուղեր զը. կըլ կեդրոնին :

ԱՏԵԱՊԵՏ ԷՅ. — Շարունակիցէ՛ք ճտ.

նըման է քէնտի :

ՃԱՆԸՄԵԱՆ Մ ԷՅ. — (Շարունակելով)

Բայց իմ կարծեօքս, բանի մը միջոցներու մէկ տեղ ղիծելու և համոզելու է Գուառապցիներն

որ իրենցմէ գանձուած զբաւը իրենց համար միայն պիտի ծախուի, կեդրոնական վարժարանի մէջ ձրի աշակերտ տալու իրաւունք պիտի ունենան, իրենց ըրած նպատի չափովն են : Եւ ի՞նչու վարանիմք գուառական տուրքն հաստատել, ց'որդ Պօլտոյ մէջ եղած ձեւով, ըսել կ'ուզեմ առանց պարտաւորիչ ընելու : Զմիւռնից պէս հարուստ քաղաքի մը մէջ, միթէ 30 հողի ալ չ'գտնուի՛ր որ Ազգային կեդրոնական տուրքն յօժարակամ վըճարեն. Կարին, Քրէտիզոն Երն, չ'ունի՛մք աղքատներ, ի՞նչու չեմք յայտներ իրենց մեր ցաւն և հասկոյնը թէ՛ իրենց համար ծախք կ'ընենք հոս : Միթէ Մանչէստրի հարսի չափ աղքայինք, առանց պարտաւոր լինելու, կը մերժեն մի նուէր ընել կեդրոնին :

Երկրորդ, կ'առաջարկեմ որ Ազգային տուրքն պարտաւորիչ ընելու միջոցներ ձեռք առնուին Պօլտոյ համար : Արդէն իսկ սուրբ բառն, իւր ընուվեամբն պարտաւորչ է, և Ազգային Սահմանողութիւնն ըսին մեզ հո՛մար օրէնք ըրած է, միայն գործադրութեան մասին ց'որդ պարտազանց գտնուած ենք : Իրաւանց գործադրութիւնն պահանջելու համար պէտք չէ վարանիլ, Տե՛որք պաշտօնակիցք ենթէ անհատից տուրքն պահանջել անհատաց կը թուի մեզ, պէտք է Սահմանողութիւնն սրբազրել, ապա թէ ո՛չ, տուրք վճարելու կարող անձինք պէտք է ըմբռնեն որ ազգին զրոյ բեռ եղած են, և անպատե՛հ, եթէ այսպէս շարունակեն : Բայց ես համոզուած եմ որ եթէ նոր կարգադրութեանմբ տրոյ պահանջման մէջ կարգ կ'անն մտնէ մէկ կողմէն, և ծախուց տնօրէնութիւնն բարձրի միւս կողմէ, շատ մը պարտազանց կարծուած անձինք չլուխամբ և յօժարակամ պիտի վաւթան վճարել առ Ազգն ունեցած պարտքերնին : Ուստի ամբողջով յոստքս, չետեւեալ վեց առաջարկութիւններ Պատ. Ժողովոյը ջըււէին կ'ենթարկեմ :

հաշուեցոյցն առժամայ կերպիւ ընդունիլ հե-
տեւեալ վերապահութեամբ :

2. Եթէ Պատրիարքարանի մէջ կան սյն-
ալիսի պարտոնեայք , որք կրնան աւելորդ հա-
մարուիլ , չլահուին , միայն թէ առ նուազն
հինգ տարի ծառայութիւն մատուցանողը՝ պահ-
ուելու մասին նախամեծարութիւն ունենան :

3. Այսուհետեւ Պատրիարքարանի պաշ-
տոնէից , յետ 21 տարի աշխատութեանց ,
հանգստեան կէս թոշակ սահմանուի , սոյն հան-
ղըստեան թոշակին համար մասնաւոր կանո-
նադրութիւն մը խմբագրուի , և մենք քըն-
նելով վտերայնեք :

4. Թղթահարիի և Աղբ . Գուառական
տրոց առաջարկը ըննելու համար մասնադէտ-
ներէ Յանձնաժողով մը կազմուի , որոյ մէջ
երեսօրխանութենէ ղուրս անձինք ալ կտրե-
նան զտնուիլ , եթէ արժան դատուի :

5. Մեր յառաջիկայ ժողովոյ նստին մէջ
խորհուի Աղգային տրոց պարտաւորիչ ընելու
միջոցներուն վրայ :

6. Թէ խնայողութենէ և թէ նոր եկա-
մուտներէ դոյրացած հասութիւն առանց ձեռք
դպցընելու , Պատրիարքարանի սնտուկէն հա-
նելով , ազգային սեզմանատան մը յանձնուի ,
որպէս զի այն զուամբէն նաև կեզր , վար-
ժարանի բացումն հոգայուի :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Խօսքն կրօնական ժո-
ղովոյ Ատենապետ Տ. Խորէն Սրբաշունինն է :

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ . ՆԱՐ-ՊԷՅ. — (Իե-
մքն Էլնելով) Տեարք երեւոյթսանք , Տնտես .
Խորհուրդէն առ Բարաքական ժողովն առա-
ջարկեալ Եւրոպայոցն ներկայացաւ Ձեզ :

Կրօնական ժողովն այդ Եւրոպայոցին վը-
րայ ունի իւր զխտողութիւններն և ինձ յանձ-
նած է ներկայել զայն Պատ . ժողովոյդ :

ԳՈՒՐԳԷՆ Յ. ԷՅ. — (Ընդմիջելով) Ի՞նչ է
այդ , նոր առաջարկ կայ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Ո՛չ , նոր առաջարկ
չ'կայ . Կրօնական ժողովն է որ ներկայացաւ
Եւրոպայոցին վրայ կողոյ իւր զխտողութիւն .
նեն յայտնել :

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ . ՆԱՐ-ՊԷՅ. — Կրօ-
նական ժողովն արգարեւ իրաւուք ունի զար-
մանալու , որ երբ իւր Ատենապետին բերնով
խօսիլ կ'ուզէ , ոմանք զարմանք կը յայտնեն :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — (Առ Տ Խորէն Սրբա-
զան) Բնաւ զարմացող չ'կայ , Սրբազան Հայր .
միայն թէ կարծուեցաւ որ նախորդ նստին մէջ
Կրօն . ժողովոյ կողմանէ եկած մի ուրիշ ա-
ռաջարկութեան վրայ է որ կ'ուզէ խօսիլ Ձեր
Սրբաշնութիւնն : Ուստի համեցէք շարունա-
կել :

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ . ՆԱՐ-ՊԷՅ. — Այլ
սակայն կարծեմ շատ պարզ խօսեցայ Ատենա-
պետ էֆէնտի : (Շարունակելով) Արգարեւ կը-
րօնական ժողովն իրբեւ մասն վարչութեան,
զարմանք կը յայտնէ որ Բարաքական ժողովն
Եւրոպայոց կը պատրաստէ առանց նախապէս
Իրեն հետ խորհրդակցելու և իւր կարծիքն
առնլու . . . :

ԳՈՒՐԳԷՆ Յ. ԷՅ. — (Վերստին ընդմիջե-
լով զԱտենաբանն) Բայց պէտք է գիտնալ թէ
այդ Եւրոպայոցն պատրաստուած է արդի կը-
րօնական ժողովոյ կազմութենէն յտաջ :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Կը խնդրեմ Գուրգէն
էֆէնտի , Ձեր ընդմիջումներովն մի՛ կտրէք
Ատենաբան Սրբաշնի խօսից թէլն և մի
պարտաւորէք զԻրանն օրինաց խտութեան
զիմելու :

ԳՈՒՐԳԷՆ Յ. ԷՅ. — Բայց Ատենապետ է-
ֆէնտի , կարծեմ այս տեսակ ընդմիջումներ
կրնան իրենց կարեւորութիւնն ունենալ և
յայտնուած կարծիքներն ուղղել :

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՆԱՐ-ՊԷՅ. — (Շա-
րունակեղով) : Գրաւք Տեարբ որ Կրօնական
ժողովն իրեն յատուկ Կրեան մ'ունի որոյ խօս-
րն իսկ եղած չէ այս Երևոյցոյցին մէջ, մինչ-
դեռ պաշտօնէկոյ գլխուն մէջ յիշուած են Փո-
խանորդարանի գրադիրն և մինչեւ իսկ բա-
պանք, իրրեւ թէ Կրօնական Կրեանն բնաւ
եղանակութիւն չ'ունենար : Ստիպոյն եւ չ'եմ
ըներ թէ Քաղաքական ժողովն և Տնտեսական
Խորհուրդ մասնաւոր զիրոսմ մը սենեցած են
այս բանիս մէջ, այլ թէ՛ սովորութիւն դար-
ցած է վարչութեան անուան տակ հասկնալ
լով Քաղաքական ժողովն և այս սխալ հաս-
կացողութեամբ է որ շատ անգամ Աղքային
կենսական խնդրոց յուղման սրահուն Կրօնա-
կան ժողովն մտացութեան կը մտտնուի, ինչ-
պէս եղած է ներկոյ Երևոյցոյցի պատրաս-
թեանն առթիւ, . .

20ՊԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (Անդամ Տնտես.
Խորհրդոյ) Պատրիարքարանի Կրեանն ամե-
նանն է : Կը տեսնէք թէ պաշտօնէկոյ գլխուն
մէջ Քաղ. ժողովոյ Կրեանն ալ դասուած չէ,
ինչպէս նաեւ միւս Տնտես. Խորհրդոց դրեաւք-
դի երբ հոյերէնի զիւան կ'ըսեմք, իւր մէջ լը
հասկընաւք վերոյիշեալ բոլոր զիւաններն :

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՆԱՐ-ՊԷՅ. — [Շա-
րունակեղով] Տեարբ երեսօխոյանք, զուք
վարչութիւն մ'ունիք զոր ընտրած և սրտ-
ուած էք ձեր քուէովն, յանձնելով նմա աղ-
քային գործոց հոգաբարձութիւնն. բայց երբ
այդ վարչութեան մասն կազմող Կրօնական
ժողովն նշանակութեան չ'անուիր և երմտա-
ցոյցի պատրաստութեանն առթիւ անոր կար-
ծիրն ևս չ'հարցուիր, յայնժամ մեծ պտտուար
մը կը բարձրանայ նորա գործունէութեան զէն-
ք — Բացատրեմ :

Կրօնական ժողովն իրեն յատուկ Կրեան
մ'ունի. որոյ ամսական տահմանուած է ԵՂԸ-
տացոյցին մէջ 1,200 զըշ. և Տնտեսական Խոր-

հուրդն այդ գումարը 600 զըշ. ի կ'իջեցնէ ա-
ռանոյ մի անգամ հարցնելու մեղ թէ՛ կրնա՞ք
այդ փոքր գումարով ձեր պէտքերն զոհացնել :

Սրած այս որոշման երեսն կրօն. ժողո-
վըս մեծամեծ դժուարութեանց պատահեցաւ
և քանի քանի նիստեր զոչեց գրաւելու համար
իւր Քարտուղարի հրատարականի խնդրովն որ
կ'ընէ թէ՛ չ'է կարող ապրիլ, զի այս 600
զըշ. սխալի բաժնուի երկու քարտուղարաց
միանգամոյն : Ես անոնցմէ եմ, Տեարբ, որ
Պատրիարքարանի պաշտօնէկոյ ամսականներն
ոչ թէ զեղէլեղ ոչլ յաւելուլ կը փոփոխեմ, զի
կը գնահատեմ աշխատութեան յարդն. սո-
կայն իրր սկզբունքի խնդիր, երբ կը տեսնեմ
թէ Քաղաքական ժողովոյ մի զըսդիրն 1500-
2000 զըշ. ամսական կ'ըստանայ և կրօն. ժո-
ղովոյ երկու քարտուղարք 600 զըշ. մինչդեռ
աշխատութիւն և սրժանիք հաւատար են, մը-
տովին կը հարցնեմ թէ՛ ի՞նչ տարբերութիւն
կայ սրբեօր և ի՞նչ առաւելութիւն և յայնժամ
անորդարութիւն մը գործուած կը տեսնեմ :

Ահա այս իրաւացի նկատուածեղով Կրօնա-
կան ժողովն, խնդիրն խան ժողովոյ տեսանն
հանեց և հազիւ կարողացաւ 200 զըշ. յաւե-
լում մը ընել տալ այդ 600 ին վոյց :

20ՊԱՆԵԱՆ Մ. ԷՖ. — (Ընդ. միջեղով) Կեդր
Մտուկն կրցաւ այդ 200 զըշ. յաւելումն ընել,
մասն գ' նոյն ժամանակ պաշտօնէկոյ մը հրա-
ժարելով, անոր թողած ամսականին կրցաւ
տալ, սպար թէ ոչ այդ փոքր յաւելումն իսկ
կարելի չէր :

(Զանազան նստարաններէ ընդմիջումներ)

ԱՂՎԱՃԵԱՆ Կ. ԷՖ. — Առաջին անգամն է
որ տեղի հունենայ այս տեսակի զխտորութիւն
մը և պէտք է լսեմք կրօն. ժողովոյ գանգա-
ններն :

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՆԱՐ-ՊԷՅ. — (Շա-
րունակեղով) Բայց թող չ'կարծուի թէ այդ

չնչին յաւելումը շնորհ մ'էր որ եղաւ բարտաւարին, այլ այդ յաւելման փոխարէն՝ Խոսրէն ժողովոյ արձանագորութեանց և պաշտօնազրոյց խմբագրութիւնն և պատրաստութիւնը ևս նմա յանձնուեցաւ, և մենք իբրև Եղիակուպոս և ինքն իբրև Քոստանոյ, զի արժան է յիշատակել թէ այդ անձն է Արժ. Տ. Խորէն Քոստանոյ Փէշկովանեան, համոզեցինք որ սոյն դուրսարձան այդ կրկին պաշտօններն ստանձնէ և շնորհակալ եմք որ յանձն առաւ շարունակել սակայն մի տմե է ի վեր է որ կրկին հրոժարած է, հարկաւ իւր ամսականն ոչինչ ստացած լինելուն համար, մինչդեռ կան պաշտօնեայնք որք ամենայն դիւրութեամբ կ'ստանան իրենց ամսականներն և շատ անգամ ուլ սընտուկին սրբոտական կ'ըլլան . . . :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՅ. — Ատենապեա է Փէշնախ, արդեօք յ'անուն կրօնական ժողովոյ կը խօսի Սրբազան Հայրը :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Այո՛ :

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Ք. ԷՅ. — Ազա ուրեմն, վարչութեան մը անհամաձայնութիւն կոյ :

ՄԷԼԻՔԵԱՆ Մ. ԷՅ. — Այո՛, Ատենապեան Սրբազանի խօսքերէն այնպէս մը կերելի թէ ըզ Քաղաքական ժողովն կ'ամբաստանէ :

ՏԵՐ ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ ՆԱՐ-ՊԷՅ. — (Պատասխանելով) Ես ոչ զոր կ'ամբաստանեմ . իրողութիւնն է զոր կը յայտնեմ յ'ատենի Պատ. ժողովոյդ :

ՅՕՊԱՆԵԱՆ Մ. ԷՅ. — Երբ քննութիւն լինի, յայնժամ իրողութիւնն պիտի հասկցուի :

ՊԵՐՊԵՐԵԱՆ Ռ. ԷՅ. — Անշուշտ ճշմարտութիւններ են տանք, քանի որ Սրբազանն, իբրև կրօնական պաշտօնեայ, չէ կարող ստել :

ՏԵՐ ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ ՆԱՐ-ՊԷՅ. — Իմ այս խօսքերուս շատ մը պատասխաններ կրնայ տրուիլ, բայց իրողութիւնն միշտ իրողութիւնն է :

Այո՛, շեշտելով կ'ընեմ թէ, Քաղաքական ժողովն յետ այսու Հ'պիտի համարձակի և Հ'պիտի ունենայ իրատեք ստանց կրօնական ժողովոյ գիտութեան Ելմտացոյց պատրաստել և ներկայել Ազգային Բարձրագոյն ժողովին :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՅ. — Սրբազան Հայր, անհամաձայնութիւն Հ'կոյ ըսիք քիչ մ'առաջ, բայց Ձեր այն վերջի խօսքերէն այնպէս մը կը հասկցուի թէ կայ, ուրեմն . . . :

ՅՏՆՆԵՐ. — Կոյսելի է կայ, թողէ՛ք որ շարունակէ Սրբազանը :

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ ՆԱՐ-ՊԷՅ. — Անհամաձայնութիւն Հ'կոյ, Ատենապետ է Փէշնախ, միայն թէ Քաղաքական ժողովն սխալմամբ կարծելով թէ միայն ինքն է վարչութիւն, ևս ունցինն պատրաստած է Ելմտացոյցն որ այժմ այսքան դիտողութեանց դուս կը բանայ : (Շուրունակելով) Իրողութիւնն մերկայարանայ Ձեզ կը ներկայցոյցեն Տեարք : կրօնական ժողովը կանոնաւորուպէս ՚ի նիստ կը գումարի, բայց իւր որոշումներն զործադրող մարմին Հ'կոյ, վստահի քարտուղար Հ'կոյ, և Հ'եմք գիտելի թէ տակալին բռնի՞ նիստեր պիտի դռե՞նք այս խնդրոյս կարգադրման համար, և թէ հետեւանայ պատասխանատուութիւնն որո՞ւ վրայ կը ծածրանայ . . . :

ՍԸՂԱՃԵԱՆ Կ. ԷՅ. — (Ընդմիջելով) կը ցտիմ որ Ատենապետ Սրբազանն այն տեսակ եղանակաւ մը կը խօսի որ ցաւ կը պատճառէ մեզ : Մենք ամենքս ուլ մէկ ոխրտ, մէկ հօգի եմք և բնաւ հարկ Հ'կոյ խօսիք դնել եկեղեցակոնին ու աշխարհակոնին մէջ :

ՓԱՓԱՋԵԱՆ Ս. ԷՑ. — Եղբայր եմք, բայց պէտքերնիս տարբերէ :

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՆԱՐ-ՊԷՅ. — Կը զարմանամ որ այդպէս կը խօսին միւտ աշխարհականք և դարձեալ տարբեր կը վարուին :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՑ. — Սրբաճեան էք ինտի, իրան ևճը չունինք բնորոշելու զՍրբազանն և վիճարանութեանց դռներ բռնալ: — Ծարուծակեցիք Սրբազան Հայր :

ՊԵՆԵԱՆ Յ. ԷՑ. — Բայց Քաղաքական Ժողովին ոչ որ կայ աստ, որ պատասխանէ Սրբազանին :

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՆԱՐ-ՊԷՅ. — (Շարունակելով) Ահա ասոնք լինելով Կրօնական Ժողովոյ զիտողութիւնքն, այժմ կուզամ ՚ի դիմաց նոյն Ժողովոյ, մի ամենակարեւոր կէտի մը վրայ ևս Ձեր ուշադրութիւնն հրախրել հանդերձ մի առաջարկութեամբ :

Այսօր, Տեաք Երեսփոխանք, Չերքուէովն ընտրած էք Կրօնական Ժողով մը և եթէ կուզուի որ նա իւր պաշտօնն անթերի կերպիւ կատարէ, պէտք է դնել նաև իւր տրամադրութեան ներքև մի որոշ գումար յանուն այլ և այլ ստիպողական պիտոյից, զի ինչ որ կը պահանջուի ՚ի մէջէ, լոկ բարոյական չէ սոյն :

Սահմանադրութիւնն պարտք կը դնէ Կրօնական Ժողովոյ վրայ ուսուցանել Կրօնական գիտելիք, հսկել ազգային վարժարանոց վրայ և վստ պահել տալ տղայոց սրտին մէջ Ազգի և Կրօնի զգացումներն . . . :

ԳՈՒՐԳԷՆ Յ. ԷՑ. — (Ընդմիջելով) Մեր դպրոցներն դանց ըրած չ'են այդ հսկողութիւնք :

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՆԱՐ-ՊԷՅ. — Բայց թողիք որ շարունակեմ: — Ստիպոյն միայն 14

Եկեղեցականներով կարելի չ'է իրականացնել ստի: Այլք պաշտօնին կատարման համար Եկեղեցականներ հարկ է, զորս պէտք է արթնցնել: զի մեր Եկեղեցականութիւնն շատ անկեալ վիճակի մէջ կը գտնուի այսօր և ազգն ոչինչ կրնայ յուսալ այնտեղի Եկեղեցականներէ որք թողլով զՄեզան, մտած են Եկեղեցի, աշխարհականութեան մէջ յուսահատ, Եկեղեցականութեան մէջ քաղց կորոհեն: Միթէ՞ այս կերպիւ պէտք է հասնի և դարդանայ Եկեղեցականաց դասն, միթէ՞ մեր նախնիք այս եղանակաւ կը պատրաստէին Եկեղեցականութիւնն: Զունե՞ին դպրէմանքեր, որ ուսուցին և փորձագական դաս կ'աւանդուէին ընծայալ յուսայ :

Կրօնական Ժողովն ևս որ Եկեղեցական հասցնելու պարտք ունի ՚ի Սահմանադրութեանէ, ունի՞ իւր տրամադրութեան ասիկ այսպիսի դպրոցներ մը, դպրոց մը: Արգէն արգէք խորհած է այս կարեւորագոյն պէտքըն ընցնել և համար, և որ աւելին ցուային է, Եկեղեցական մի քանի ինքնաբոյս ծաղիկներ ունիմք և անոնք ևս շատ անգամ մէկ ջրով կը լուսացուն յաշխարհական դասէն և նոյն իսկ Երեսփոխաններէ . . . :

ԱՏԵՆԱՊԵՏ ԷՑ. — Երեքէք Սրբազան Հայր, այս Ժողովոյ մէջ կրեալականաց դիմ խօսող չ'եղաւ :

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՆԱՐ-ՊԷՅ. — (Շարունակելով) Ծնորհակալ եմ Համարակալութեան Գիւտնէն որ իւր Տեղեկագրին մէջ այնքան ծանրացած է Գաւառական այցելուաց և հովուութեանց կարեւոր խնդրոյն վերայ . նոյն իսկ Պօլիս ալ այցելութեան կարօտ է. Բայց ո՞ր պիտի լինին այդ հովուք և այցելուք. նոքա որք նոյն դպրոցէն ելնելով պիտի հասնին Ս. Եկեղեցոյ ամենաբարձր և նրա վրական պաշտանին: Բայց մեր ազգային վարժարանաց մէջ, շատ չ'իչ բացասութեամբ,

կրօնական ուսումն չ'աւանդուիր : Թաղական խորհուրդք և Հոգաբարձութիւնք ողբալի անտարբերութեամբ կը մայլին և երբ կ'ազգարարուի իրենց, կը պատասխանեն թէ՛ « զբրամ չ'ունին » : Սորա Ֆրանսերէնի և Թուրքերէնի համար միշտ քաջուսումն դատասօս կը փնտռեն, իսկ երբ կարգն կրօնի ուսման և ազգային լեզուի ու սրամտութեան գոյ, մի և նոյն նախանձախնդրութիւնն ցոյց չ'են տար և այդ դատասօսութիւնն կը յանձնեն 100-150 զըշ ամսական ունեցող ողորմելի անձի մը...

ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ Գ. ԷՖ. — Շատ ճիշդ է :

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՆԱՐ-ՊԵՅ. — Զարմանալի է որ եկեղեցւոյ զրամն կը զլացուի եկեղեցւոյն, զի եթէ եկեղեցւոյն չ'ըլտար, այդ զրամն՝ որով կը հոգացուին շատ մը նուազ օգտակար պէտքեր, ո՛ւստի պիտի դռնէին : Ազգային բարոյականի սաչպանուումն կրօնի և Ազգային լեզուի ուսումէն կախեալ է :

Որքանն կը տեսնէք թէ՛ որչափ իրաւունք ունի կրօնական ժողովն պաշանջել զուժամբ մը՝ իւր պաշտօնի բնութեան համաձայն կարենալ շարժելու համար և ինձ պաշտօն տուած է սո հետեւեալ առաջարկն ներկայել ժողովոյդ : (Զայս ասելով, Տէր Խորէն Սրբազան կ'ընթեռնու հետեւեալ առաջարկն :)

« Ազգային կեդրոնական կրօնական ժողովը նիստեղով որ իւր եկեղեցական Սահմանադրական բաղձաթիւ պարտականութիւնքն կատարել կարենալու համար՝ անհրաժեշտ պէտք ունի զրամական միջոցներու, կ'առաջարկէ որ Ազգային Պատկառելի ժողովն բարեհաճի կեդր. կրօնական ժողովոյ տրամալուութեան ներքեւ զինել զէթ 500 սոխոյ գումար մը, ա՛մ ըստ ամէն :

Ազգային կեդրոնական կրօնական ժողովըն կը յայտարարէ որ եթէ Ազգային Պատկառելի ժողովն զընտայ առաջարկեալ զրամական նպատան բուէարկել ի տրամադրութիւն իւր, անշնոր է նմա իւր վրայ զըրուած

Եկեղեցական և Սահմանադրական կենսական պարտականութիւնքն կատարել անթերի » :

Կրօնական—Ժողովոյ Ատենապետ

ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՆԱՐ-ՊԵՅ

(ՅԵՄ ԸՆԻԷՅԴՈՆ)

Տ. ԽՈՐԷՆ ԱՐՔԵՊՍ. ՆԱՐ-ՊԵՅ. — Եթէ Պատ. ժողովը կրօնական ժողովոյ սոյն առաջարկն չ'ընդունիր և չ'ընէր անոր առամադրութեան ներքեւ առաջարկեալ գումարն, կատարելապէս կ'ենթարկէ զնա յ'անդործութիւն :

ԱՍՏԵՆԱՊԵՏ ԷՖ. — Տակաւին 10-12 Երեսիոսանք խօսք ուղեց և ժողովոյ փական ժամն ալ հասած է, ուստի հարկ կ'ըլլայ Եմբտացոյցի վիճարանութեան շարունակութիւնըն թողուլ յառաջիկայ նստին :

Ժողովն ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՎ Ատենապետ Էֆէնտի սոյն առաջարկն, ըստ այնմ կ'որոշէ յայտնալ նստին թողուլ վիճարանութեան շարունակութիւնն :

Բացակայութիւնք

Ատենապետ Էֆէնտի ժողովին կը հայորդէ սոյն նիստէն Գ. Գ. և Ե. բացակայութիւն ունեցող Հետեւեալ Երեսիոսանոց անուանքն,

Գ. Բացակայ

- Տ. Մատթէոս Եղիս. Իլմիրեան
- Բարսեղ Էֆէնտի Հարաճեան
- Գոսպար » Գոսպարեան
- Յովհաննէս » Աղնաորեան
- Մարուզէ » Ֆրէնկեան
- Միքայէլ » Մամիկոնեան

Սիմոն պէյ Մարտուեան
Ռուբէն էֆէնտի Կիւմիւշիէրտան
Պօղոս » Թորգոմեան

Դ. Բացակայութիւնք

Սենեքերիմ էֆ. Մանուկեան

Ե. Բացակայութիւնք

Սահակ Բ՛Յ Տ. Սարգսեան
Կարապետ էֆէնտի Աղարտմանեան
Յարութիւն » Թիրեաքեան

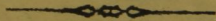
Միհրան » Ինճէեան
Միհրան » Պահճէգարուէեան
Գասպար » Չերազ
Տիգրան » Կիւմիւշիէրտան
Գարեգին » Պաղտատեան

և ըստ ՈՐՈՇՄԱՆ ժողովոյ կը յայտարարէ թէ
յաջորդ նստին համար ըստ օրինի կոչնագիր
պիտի յղուի անխտիր ամենուն :

Ատեանն կը վերնայ ժամը 5 ին , յաջորդ
նիստն 15 օրէն գումարելու որոշմամբ :

Ատենդպիր
Յ. ԱՐԵՍԿՈՒՆԻ

Ատենապետ
Տ. ԵՈՒՍՈՒՑԵԱՆ

Բացակայութիւնք
Սահակ Բ՛Յ Տ. Սարգսեան
Կարապետ էֆէնտի Աղարտմանեան
Յարութիւն » Թիրեաքեան

Ատենդպիր
Յ. ԱՐԵՍԿՈՒՆԻ
Ատենապետ
Տ. ԵՈՒՍՈՒՑԵԱՆ

	146231	75		
	15444			
	4720	50		
	62810	50		
			229176	75
			153783	72 1/2
			382960	47 1/2
			780578	35
			1163538	82 1/2

Լարչուժեան Տնտես. Խորհրդոյ

Ստեղծագետ

Գ. ԳԱՐԻԲԵԼԵԱՆ

Հ Ա Շ Ո Ւ Ե Ց Ո Յ Ց

Վ Ե Կ Ի Ր Ն Ա Կ Ա Ն Ս Ն Տ Ո Ւ Կ Ի

1883-84 ՍԱՐԻՈՅ

ՎԻՃԱԿ 1883 ԱՊՐԷԼ 30 Ի

196	Վարդը սարկերի ծագած պարտք	186618	73 1/2	196	Վարդը սարկերի ծագած պարտք	633079	82 1/2	
	1880-81 տարիներ	45441			»	»	430876	50
	1881-82 »	18120	12 1/2		»	»	42792	
	1882-83 »	178939	50		»	»		
	Ծանկեաց չափ	51						
		363709	75					
		749734	83					
		1107437	50					
							1106748 32 1/2	
							688 87 1/2	
							1107437 20	

Հ Ա Շ Ո Ւ Ե Կ Ե Ր Ո

ԻՇԼԻԲ

1883 ՄԱՅԻՍ 1 Է

1884 ԱՊՐԷԼ 30

ՀՍՈՑԻՔ

223	Ամեն քրտաճ Գարեխոջը Հոր անվանյալ	60000		196	Վարդը սինկերի շահեաց չափ			783734 85
225	Գարեխոջ անվանյալ	225159		200	Սեղանի անոթ, Գարեխոջարանի մէջ ցանկաց	80725	25000	
	Նարայնի անվանյալ, Պեղակեր քանդակներ	1800			Հարցադրու ձեռք		5043	
	»	1800			Հանուցան թուղթեր		24270	
208	Հիւսիսայնայն Նարայն	471090	50	252	Առարկայական սինկերի շահեաց չափ	99000		
209	Պիւսիսայնայն Նարայն	3227	75		» Գարայ Սեղանիներ	30000		
210	Պեղակեր և Նարայն	7734	50	201	Առարկայական Սինկերիներ	78140		
213	Լուսարց քանդակարարներ	4116	25		Նշանադրական Կարտեր	70675		
214	Տարբերակներ	6110		202	Վարդը սինկերի Գարեխոջ	20140		
212	Ազգայնական Նարայն Կարտեր	20463	25		Պիւսիսայնայն Կարտեր	11000		
214	Տարբերական Նարայն Կարտերի Կարտեր	10306	75	303	Պիւսիսայնայն Կարտեր	4481		
215	Նարայնի քրտաճայն	2809	50	204	Պիւսիսայնայն Կարտեր	20940		
216	Նարայնի քրտաճայն	3763	75	227	Պիւսիսայնայն Կարտեր	850		
217	Նարայնի քրտաճայն	834	25	205	Նարայնայն Կարտեր	545		
218	Նարայնի քրտաճայն և սինկերայն	5377	50	228	Նարայնայն Կարտեր	78342	50	
219	Նարայնի քրտաճայն	3509	25	206	Ջեռած քանդակարարի Կարտեր Սեղանիներ Կարտերայն	4619	37 1/2	
220	Նարայնի քրտաճայն	4349	25					
206	Ջեռած քանդակարարի քրտաճայն	271	50					
224	Նարայնի քրտաճայն	5569						
221	Նարայնի քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր	3160						
210	Վարդը սինկերի Կարտեր Կարտերայն քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր	2178						
230	Նարայնի քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր	21	12 1/2					
213	Նարայնի քրտաճայն	4582						
254	Նարայնի քրտաճայն	198	75					
	Ծանկեաց չափ							
		434797	37 1/2					
		780578	33					
		1215375	72 1/2					
							1215375 72 1/2	

ԳՆԸՆԵՔ

ԿՇԵՐՈ 1884 ԱՊՐԷԼ 30

ԳՈՐԾԻՔ

222	Նարայնի քրտաճայն 1883-84 տարայն	87659		221	Նարայնի քրտաճայն 1883-84 տարայն	60000	
207	Վարդը սարկերի ծագած պարտք	15497	50	228	Նարայնի քրտաճայն 1883-84 տարայն	38800	
251	Նարայնի քրտաճայն	1908	75	226	Նարայնի քրտաճայն 1883-84 տարայն	300	
					Վարդը սարկերի ծագած պարտք	300	
107	Վարդը սարկերի ծագած պարտք	385776	50	212	Նարայնի քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր	2956	
	»	13749		250	Նարայնի քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր	14900	50
	»	69335	38 1/2	251	Նարայնի քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր	11425	
223	Վարդը սարկերի ծագած պարտք	3100		252	Նարայնի քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր	983	75
249	Վարդը սարկերի ծագած պարտք	2810	75	232	Նարայնի քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր	380	
				233	Նարայնի քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր	500	
				234	Նարայնի քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր	1023	50
				235	Նարայնի քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր		
				237	Նարայնի քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր		
				238	Նարայնի քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր		
				247	1880-84 տարիներ Նարայնի քրտաճայն	146277	75
				»	1881-82 »	1344	
				»	1882-83 »	4730	50
				»	Նարայնի քրտաճայն և Նարայնի Կարտեր	62810	
					Ծանկեաց չափ		
							294170 75
							15782 72 1/2
							88280 47 1/2
							780578 33
							1165338 82 1/2

Ի Վերջ Ազգ. Կարգի Տեսչ. Իրարայն

Ստանդարտի և չափանիշի Կարգի Կոմիտեի Կողմից

20 Մարտի 1884
Ի Գարեխոջարանի Հոջայն Կ. Գոյն

1888

1888

1888

1888

...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...

1888

1888

...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...
...	...	...	...

ԱՁԳԱՅԻՆ ՎԱՐՁՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԴԱՄԲ ԿՐՕՆԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ

1.	Տ.	Խորէն	Արքեպս.	Նար—Պէյ	Ա. Արեւ—դէր
2.	»	Ոյմէն	Եպս.	Մէֆէրեան	Բ. »
3.	»	Մատթէոս	»	Իզմիրլեան	
4.	»	Գարեգին	Վրդ.	Թաթարեան	
5.	»	Վահան	»	Տ. Մինասեան	Ա. Արեւ—դէր
6.	»	Տաճատ	»	Ոսկանեան	Բ. »
7.	»	Յակոբ	»	Ա. Փափաղեան	
8.	»	Յովհաննէս	»	Արշարունի	
9.	»	Յովհաննէս	Քհն.	Մկրեան	
10.	»	Սահակ	»	Տ. Սարգսեան	
11.	»	Սուքիաս	»	Ստեփանեան	
12.	»	Գրիգոր	»	Աճէմեան	
13.	»	Խորէն	»	Փէհլիվանեան	
14.	»	Կարապետ	»	Սէթեան	

ԱՆԴԱՄԲ ԲԱՂԱՔԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՈՑ

1.	Ալնաւորեան	Յովհաննէս	Էֆէնտի	
2.	Այվաղեան	Տօք. Նշան	»	Բ. Արեւ—դէր
3.	Գլըրճըրեան	Գէորգ	»	
4.	Թորոսեան	Յովհաննէս	»	Ա. Արեւ—դէր
5.	Խըտըրեան	Գրիգոր	»	
6.	Խօրասանճեան	Թովմաս	»	
7.	Հաղարեան	Կարապետ	»	
8.	Հալաճեան	Բարսեղ	»	Բ. Արեւ—դէր
9.	Մաքուտեան	Միմոն	Պէյ	Ա. »
10.	Մամիկոնեան	Միքայէլ	Էֆէնտի	
11.	Պապօսեան	Պապի	»	
12.	Սթիմարաճեան	Գէորգ	»	
13.	Փէշտիմայճեան	Տօքթօր Տիգրան	»	
14.	Գիւրքճիխանլեան	Կարապետ	»	

